

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Migrace a mobilita práce v ČR a ve světě
Pavlína Švajdlerová

Bakalářská práce
2009

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomiky a managementu
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavína ŠVAJDLEROVÁ**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Management podniku - Manažerská etika**

Název tématu: **Migrace a mobilita práce v ČR a ve světě**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Úvod

- 1) Základní pojmy z oblasti trhu práce, migrace a mobility
- 2) Situace a dopad migrace a mobility na trh práce v ČR
- 3) Analýza stavu a vlivu migrace a mobility na vybraných trzích práce ve světě
- 4) Budoucí vývoj a možné trendy na vybraných trzích práce
- 5) Závěr
- 6) Použitá literatura

Rozsah grafických prací: -
Rozsah pracovní zprávy: cca 30 stran
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- CIHELKOVÁ, E. a kol.: Světová ekonomika – nové jevy a perspektivy.
Praha: C. H. Beck, 2001
KUCHAŘ, P.: Trh práce: sociologická analýza. Praha: Karolinum, 2007
MANKIW, N. G., SOJKA, M.: Zásady ekonomie. Praha : Grada, 1999
ŠÍŠKOVÁ, T.: Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál, 2001
WINKLER, J., WILDMANNOVÁ, M.: Evropské pracovní trhy a průmyslové vztahy.
Praha : Computer Press, 1999

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Michal Kuběnka**
Ústav ekonomiky a managementu

Datum zadání bakalářské práce: **25. června 2008**
Termín odevzdání bakalářské práce: **1. května 2009**

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

Ing. Marcela Kožená, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 3. července 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 22. 4. 2009

Pavλίna Švajdlerová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Michalovi Kuběnkovi za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce.

ANOTACE

Bakalářská práce „Migrace a mobilita práce v ČR a ve světě“ se zabývá analýzou současné situace pracovní migrace v ČR se zaměřením na její příčiny a vývojové trendy. Práce popisuje problematiku přílivu pracovní síly do České republiky a její ekonomické dopady na trhu práce České republiky.

KLÍČOVÁ SLOVA

migrace, mobilita, trh práce, Ukrajina, Česká republika

TITLE

Migration a mobility work in the Czech Republic and in the world

ANNOTATION

The topic of the bachelor thesis "Migration and labour mobility in the Czech Republic and in the world" is concerned with analyzing the current situation of labour migration in the Czech Republic with a focus on the causes and trends. The work describes on the issue of influx of labour force in the Czech Republic and its economic impact on the labour market the Czech Republic.

KEYWORDS

Migration, Mobility, Labour Market, Ukraine, Czech Republic

OBSAH

Úvod.....	8
1. Charakteristika migrace a mobility na trhu práce.....	10
1.1. Pojem trh	10
1.2. Tržní mechanismus.....	11
1.3. Význam a funkce trhu.....	12
1.4. Trh práce.....	13
1.5. Mzda a plat	14
1.6. Poptávka po práci	14
1.7. Nabídka práce	15
1.8. Rovnováha na trhu práce	16
1.9. Nezaměstnanost	17
1.9.1. Definice a měření nezaměstnanosti	18
1.10. Migrace a její členění	21
1.10.1. Členění migrace	21
1.11. Důvody přesunů populace	23
1.12. Vízová povinnost k pobytu.....	23
1.12.1. Vízum k pobytu nad 90 dní	24
1.12.2. Vízum k pobytu nad 90 dní za účelem strpení pobytu v ČR.....	24
1.12.3. Trvalý pobyt	25
1.13. Mobilita pracovní síly.....	26
1.14. Proces zkoumání migrace.....	27
1.14.1. Měření migrace a jejich ukazatelé.....	27
2. Dopad migrace a mobility na trh práce v ČR	29
2.1. Migrace českých pracovníků do zahraničí	29
2.2. Vnitřní migrace.....	30
2.2.1. Aktuální vývoj vnitřního stěhování	31
2.3. Vnější migrace	31
2.4. Vystěhovalý cizinci podle státního občanství z ČR	32
2.5. Zaměstnanost cizinců v ČR	34
2.6. Mobilita obyvatelstva ČR.....	35
2.6.1. Důvody mobility obyvatelstva.....	35
2.7. Analýza stavu a vlivu migrace a mobility na vybraných trzích práce ve světě	36
3. Ukrajina na trhu práce v ČR.....	38
3.1. Koncentrace Ukrajinců v ČR.....	39
3.2. Účinek migrace na pracovní trh v ČR a na Ukrajině.....	40
3.3. Legální, ilegální a nelegální migrace v ČR	41
4. Budoucí vývoj a trendy na trhu práce v ČR	46
Závěr.....	47

Použitá literatura..... 49

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Tržní mechanismu.....	10
Obrázek 2: Toky výrobních faktorů, výrobků a služeb.....	12
Obrázek 3: Poptávka po práci.....	14
Obrázek 4: Nabídka práce.....	15
Obrázek 5: Rovnováha na trhu práce.....	15
Obrázek 6: Migrace.....	21
Obrázek 7: Vývoj počtu cizinců s pobyty trvalým a dlouhodobým nad 90 dní v ČR.....	25
Obrázek 8: Cizinci - vnitřní stěhování v ČR podle státního občanství, celkem 42 756 osob za rok 2007.....	30
Obrázek 9: Cizinci - přistěhovalý ze zahraničí podle státního občanství, celkem 102 511 osob v r. 2007.....	31
Obrázek 10: Cizinci: vystěhovalí do zahraničí podle státního občanství, celkem 18 424 osob v roce 2007.....	32
Obrázek 11: 5 nejčtenějších zemí v ČR.....	32
Obrázek 12: Vývoj celkové zaměstnanosti cizinců podle postavení v zaměstnání 1998 - 2008.....	33
Obrázek 13: Podíl na pracovní síle v ČR.....	34
Obrázek 14: Podíl Ukrajinců v jednotlivých okresech.....	39
Obrázek 15: Vliv migrace ukrajinských dělníků z Ukrajiny do ČR.....	40
Obrázek 16: Nelegální migrace v letech 2000 - 2007.....	42

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Vystěhovalí cizinci z ČR za rok 2007.....	33
Tabulka 2: Klíčové faktory ovlivňující migraci za rok 2009.....	37
Tabulka 3: Stav cizinců v ČR podle státního občanství v roce 2008.....	44
Tabulka 4: Přistěhování cizinců za Pardubický kraj.....	45

Úvod

Tématem této bakalářské práce je Migrace a mobilita práce v ČR a ve světě. Dané téma je velice aktuální, kterým se zabývají vlády zemí a řada organizací. Mezinárodní migrace a mobilita osob je fenomén, který zasahuje každý civilizovaný stát.

K výběru tohoto tématu mě vedla skutečnost, že pohyb lidí po celém světě má rostoucí tendenci a stává se jednou z hlavních priorit řízení pohybu, o kterou se státy celého světa začínají zajímat. Vstupem do Evropské unie se i Česká republika zařadila mezi země, které umožňují volný pohyb pracovních sil, z tohoto důvodu je nezbytné se věnovat více této problematice, týkající se migrace. Z mého pohledu je jednou z velmi silných hnacích sil právě snaha o nalezení práce v zemi.

Práce je rozdělena do pěti základních kapitol. Úkolem první kapitoly je seznámit čtenáře s významem trhu práce, s pojmy migrace pracovní síly, mobility obyvatel a přiblížit mu důvody, které podněcují migraci obyvatelstva. V následující kapitole je objasněna situace současné migrace a její vývoj ve vztahu k trhu práce v České republice. Ve třetí kapitole byl proveden rozbor stavu a vlivu migrace a mobility na trh práce v České republice a bylo provedeno srovnání s Ukrajinským trhem práce a byly zjišťovány příčiny příchodu migrantů na český trh práce. Následující kapitola vymezuje budoucí vývoj a trendy na trhu práce v České republice. V závěru je shrnuta analýza současné situace migrace v ČR s důrazem na příliv pracovní síly do České republiky z Ukrajiny.

Cílem této práce je zmapovat současné příčiny a trendy ve vývoji stěhování obyvatel a pracovní migrace. Úkolem je seznámit čtenáře s problematikou přílivu pracovní síly do ČR a jejími ekonomickými dopady.

Potřebné informace pro zpracování práce byly získány díky dostupným informacím, které publikují odborníci na problematiku migrací, studiem analýz Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, dále pak z webových stránek příslušných ministerstev a organizací, jež se tímto tématem zabývají, a jsou dostupné na internetu.

1. Charakteristika migrace a mobility na trhu práce

V první kapitole se mají čtenáři seznámit nejprve základními charakteristikami pojmů trh, trh práce v České republice a pojmy migrace a mobility práce. Přibližuje také, jak se člení migrace, objasňuje důvody odchodu lidí do zahraničí, naznačuje principy fungování trhu a trhu práce, jak se člení a proč je pro nás důležitý. Původně byl trh vyhrazené místo, kde se v pravidelných intervalech scházeli lidé, aby navzájem směňovali, ale barter je v již v rozvinuté ekonomice spíše vzácností, obvykle se hovoří o trhu nějaké komodity či služby.

1.1. Pojem trh

V odborné literatuře se můžeme setkat s několika definicemi, které popisují pojem trh a některé z nich jsou uvedeny v následujícím textu.

Trh je podobně jako jakýkoliv jiný trh, založen na vztazích několika subjektů – např. toho, kdo něco nabízí, a toho, kdo o tuto nabídku jeví zájem a je ochoten nabízené zboží koupit. Snahou nabízejícího je své zboží prodat za přijatelnou, tj. z jeho pohledu co nejvyšší cenu. Kupující má zájem na tom, aby tato cena byla co nejnižší a současně kupované zboží bylo co nejkvalitnější. Výsledkem je buď prodej, nebo jeho odmítnutí. Základním principem chování na trhu je přitom svobodné rozhodnutí nabízejícího, že svoje zboží na trhu nabídne, a neméně svobodné rozhodnutí kupujícího o tom, zda toho zboží koupí či nikoliv. [2]

Další definicí může být směna¹ komodity². Směna komodity je realizována na trhu. Trh je formou navázání kontaktu mezi kupujícími a prodávajícími s cílem stanovení podmínek transakce: způsobu, místa, času, množství a ceny.

Pojem trh můžeme vymezit také jako fyzické místo výměny statků³ či služeb (náměstí, tržiště, jarmark nebo obchod), dnes je to i také tzv. nefyzické místo, např. nákupy přes internet, přes katalogy různých firem nebo z novin. Díky vývoji informační technologie se v současné době tento způsob nakupování v ČR velice rozrostl a stále více lidí tuto jednoduchou a rychlou službu nakupování využívají. Podle statistických údajů v roce 2003 nakupovalo obyvatelstvo přes internet 12,2 % a v roce 2007 se tato hodnota zvýšila na 33,8 %.

---

¹ Směna = forma lidské činnosti, její pomocí lze získat určitou komoditu

² Komodita = výsledek výrobní činnosti lidí, zboží (boty, budovy, knihy,...), služby (zdravotní péče, kadeřnice,...)

³ Statek = ekonomie označuje statek jako veškeré předměty, které uspokojí lidské potřeby

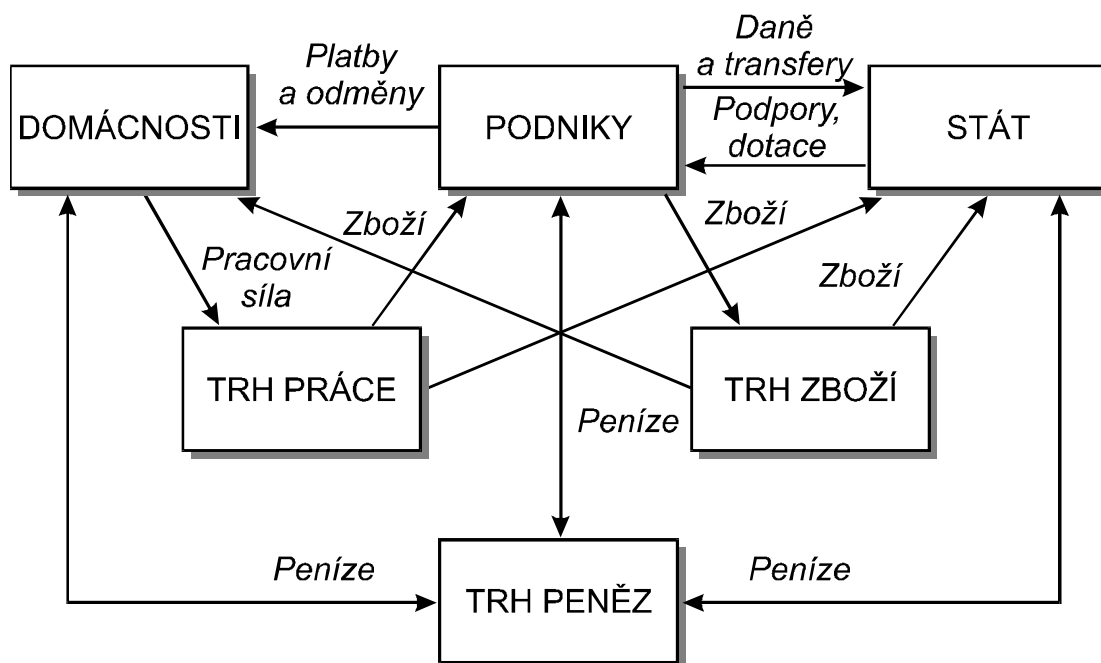
1.2. Tržní mechanismus

Jedná se o systém několika subjektů, které se navzájem ovlivňují a souvisejí jeden s druhým. Hlavním úkolem tržního mechanismu je rozdělit výrobní faktory mezi jednotlivé ekonomické činnosti tak, aby tyto zdroje byly využívány co nejúčelněji.

Tržní mechanismus reguluje množství vyráběného a tím i prodáváného a spotřebovaného zboží a služeb a většinou vede i k hospodárnému rozdělování zdrojů a společností. Správné stanovení ceny zajišťuje právě tržní mechanismus.

Pokud trh sám nezajistí všeobecnou rovnováhu v hospodářství a rozvoj hospodářství, zasahuje stát a ovlivňuje další vývoj prostřednictvím různých nástrojů, které má k dispozici, například daňovým systémem, poskytováním státních zakázek a celní politikou.

Zjednodušené schéma tržního mechanismu je uvedeno na obrázku 1: Tržní mechanismus.

Obrázek 1: Tržní mechanismus

Zdroj: Macáková - Mikroekonomie

Základními prvky tržního mechanismu tedy jsou:

1. nabídka, tj. množství zboží, které výrobci dodají při určité ceně na trh,
2. poptávka, tj. množství zboží, které jsou kupující ochotni koupit za určitou cenu,

3. cena, tj. směnná hodnota⁴ vyjádřená v penězích,

4. tržní subjekty, jimiž jsou domácnosti (tj. jednotlivci a rodiny), podniky a stát.

1.3. Význam a funkce trhu

Ve všech tržních ekonomikách se řeší většina ekonomických otázek prostřednictvím trhu. Tři základní otázky Co, Jak a Pro koho vyrábět. Mnoho podniků a spotřebitelů vstupují na trhu do vzájemných interakcí a tím určují ceny a výstupy. Tržní systém není chaotický, má vnitřní logiku a funguje. Prostřednictvím trhu kupující a prodávající určitého zboží vstupují do vzájemných interakcí, aby určili cenu zboží a množství, jež se nakoupí a prodá.

V tržním systému má všechno svou cenu. Ceny poskytují důležité signály účastníkům trhu. Rovnováha na trhu je důležitá a zároveň důležitou vlastností trhu. Chtějí-li spotřebitelé nějakého statku více, objeví se vlna nových objednávek, což znamená zvýšení poptávky po daném zboží. Chtějí-li kupující nakoupit větší množství zboží, zvýší prodávající cenu daného zboží. Vyšší cena zároveň vede ke zvýšení produkce daného zboží a tak se rovnováha na trhu opět obnovuje.

Totéž platí i opačně tj. prodávající sníží cenu, je více kupců, výroba zboží klesá a rovnováha se zase obnovuje. To, co platí pro trhy spotřebních statků, platí také pro trhy výrobních faktorů (půda, práce, kapitál).

Trh hledá odpovědi na tři základní otázky, které byly již zmíněny výše:

- Co vyrábět?

První otázka určuje konkurenci na straně poptávky. Tím, co koupí a co nekoupí, rozhodují o tom, co se vyrábět bude a co ne. V této otázce tedy jde o alokaci (rozdělování) zdrojů.

- Jak vyrábět?

Druhá otázka určuje konkurenci na straně nabídky. Soutěž mezi výrobci rozhoduje o tom, za kolik se bude vyrábět, v jaké kvalitě a na jaké úrovni. Jde o volbu technologie, rozdělení práce a výrobního postupu.

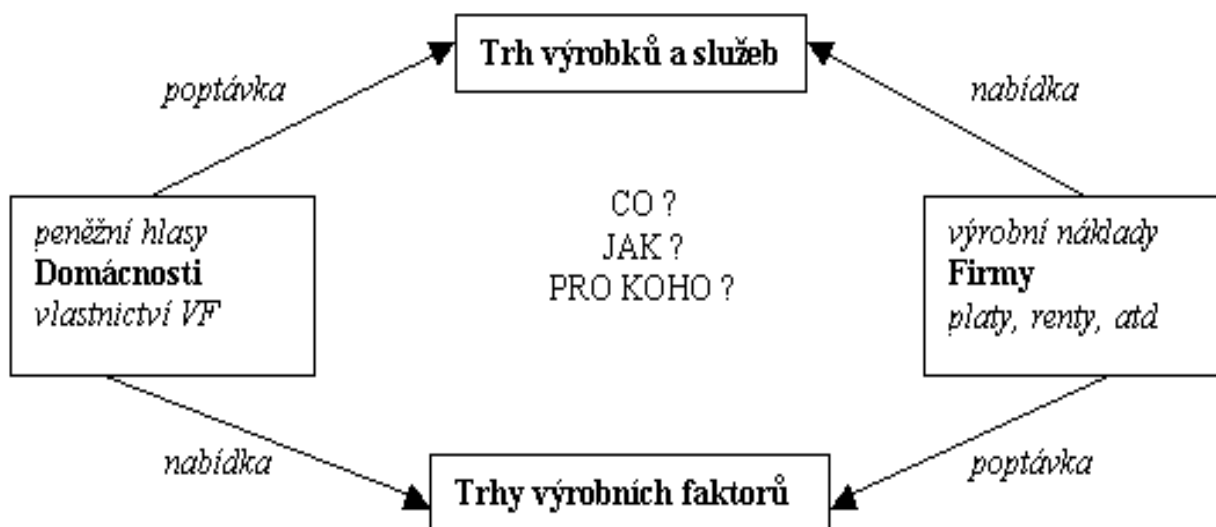
- Pro koho vyrábět?

Třetí otázka pátrá po tom, komu připadne výsledek společné práce a jak (za jakých podmínek a jakými cestami) se dostane k tomu, kdo jej požaduje.

---

⁴ Směnnou hodnotou rozumíme kvantitativní poměr, ve kterém se jedno zboží směňuje za jiné. Nezaměňovat s pojmem hodnota, což je množství práce, vynaložené na výrobu daného zboží. Penězi nazýváme specifický druh zboží, který se oddělil od ostatního zboží, aby plnil funkci všeobecného ekvivalentu.

Trh je nutný a nejdokonalejší dosud poznáný regulátor a stimulátor ekonomického rozvoje. Na obrázku 2: Tok výrobních faktorů, výrobků a služeb můžeme vidět, jak jsou provázány jednotlivé toky výrobních faktorů, výrobků a služeb.

Obrázek 2: Tok výrobních faktorů, výrobků a služeb

Zdroj: Macáková - Mikroekonomie

1.4. Trh práce

Pro tržní ekonomiku je typické, že souběžně fungují nejen trhy zboží a služeb, ale i trhy výrobních faktorů, a tedy i trh práce, na němž se nabízí a poptává práce, jejíž cenou je mzda nebo plat. Rozdíly mezi mzdou a platem je vysvětlen níže. Na trhu práce vystupují na straně nabídky domácnosti a straně poptávky firmy. Práce je dána velikostí pracovní síly. To znamená, že je neodmyslitelně spjata s člověkem a jeho osobností. [10]

Nezaměstnaní, kteří chtějí pracovat, přicházejí na trh práce jako subjekt, který svojí práci na trhu nabízí. Naopak, kdo práci na trhu poptává, jsou firmy a ty hledají schopného a pracujícího člověka.

Abychom pochopili lépe trh práce a subjekty, které se na něm vyskytují. Vymežíme si určité jevy, které se týkají trhu práce.

Práce je každý druh manuální nebo duševní činnosti, který je v tržní ekonomice nutný k produkci výrobků a služeb a je zaměřen na získání důchodu.

Trh práce je místo, kde se zaměstnavatel a zaměstnanec navzájem střetnou, domluví se na spolupráci, dohodnou se na pracovní smlouvě a na pracovní době apod.

Pracovní síla je ekonomicky aktivní obyvatelstvo, což jsou osoby, které pracují nebo chtějí pracovat. Součástí pracovní síly nejsou nepracující studenti, nepracující důchodci, ženy v domácnosti a některé skupiny osob, které nejsou počítány mezi nezaměstnané, neboť aktivně nehledají práci (např. bezdomovci). [4]

1.5. Mzda a plat

Zaměstnanci přísluší za odpracovanou práci odměna, buď mzda nebo plat. Mzda se sjednává v kolektivní smlouvě, pracovní smlouvě nebo jiné smlouvě, popřípadě ji zaměstnavatel stanoví vnitřním předpisem nebo mzdovým výměrem. Je-li zaměstnanec statutárním orgánem zaměstnavatele, sjednává s ním mzdu nebo mu ji určuje ten, kdo ho na pracovní místo ustanovil, nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak.

Mzda musí být sjednána, stanovena nebo určena před začátkem výkonu práce, za kterou má tato mzda příslušet. Zaměstnavatel je povinen v den nástupu do práce vydat zaměstnanci písemný mzdový výměr, který obsahuje údaje o způsobu odměňování, o termínu a místě výplaty mzdy, jestliže tyto údaje neobsahuje smlouva nebo vnitřní předpis. Dojde-li ke změně skutečností uvedených ve mzdovém výměru, je zaměstnavatel povinen tuto skutečnost zaměstnanci písemně oznámit, a to nejpozději v den, kdy změna nabývá účinnosti.

Plat určuje zaměstnavatel zaměstnanci podle Zákona 262/2006 Sb., Zákoník práce a v jejich mezích podle kolektivní smlouvy, popřípadě vnitřního předpisu. Plat není možné určit jiným způsobem v jiném složení a jiné výši než stanoví tento zákon a právní předpisy vydané k jeho provedení. Vedoucímu zaměstnanci, který je statutárním orgánem zaměstnavatele, nebo který je vedoucím organizační složky státu nebo územního samosprávného celku, určuje plat orgán, který ho na pracovní místo ustanovil. Obdobně se postupuje u zástupce vedoucího zaměstnance podle věty první, pokud není pracovní místo tohoto vedoucího zaměstnance dočasně obsazeno, nebo pokud vedoucí zaměstnanec práci přechodně nevykonává. [11]

1.6. Poptávka po práci

Poptávka po práci je určena množstvím práce, které firma najímá při různých úrovních mzdové sazby. Firma se poptává po takovém množství práce, při kterém se příjem z mezního produktu vyrovná mezním nákladům na práci, tedy mzdě. Poptávku tedy značně ovlivňuje produktivita práce (ta je ovlivněna kvalifikací práce, množstvím a kvalitou faktorů, technologií a managementem). [3]

Graf poptávky po práci je znázorněn na obrázku 3: Poptávka po práci. Křivka poptávky po práci je odvozena příjmem z mezního produktu práce MRP_L , která je násobkem mezního fyzického produktu práce MPP_L a ceny produktu P . Poptávka po práci, je jako všechny poptávky po výrobních faktorech, odvozena z poptávky po finálních statcích, které byly vyrobeny pomocí práce.

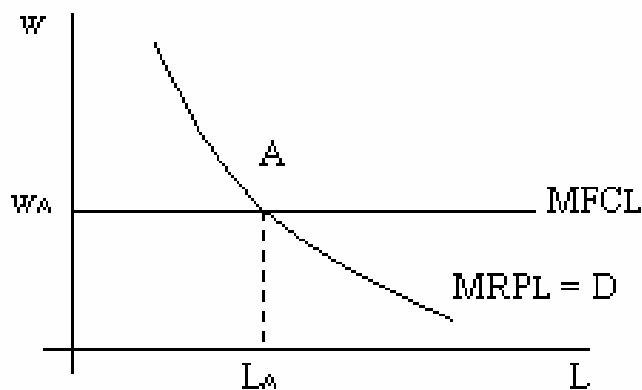
$$MRP_L = MFC_L = w$$

$$MRP_L = MPP_L \times P$$

w = mzda

L = výrobní faktor práce

MFC_L = mezní náklady práce

Obrázek 3: Poptávka po práci

Zdroj: Macáková - Mikroekonomie

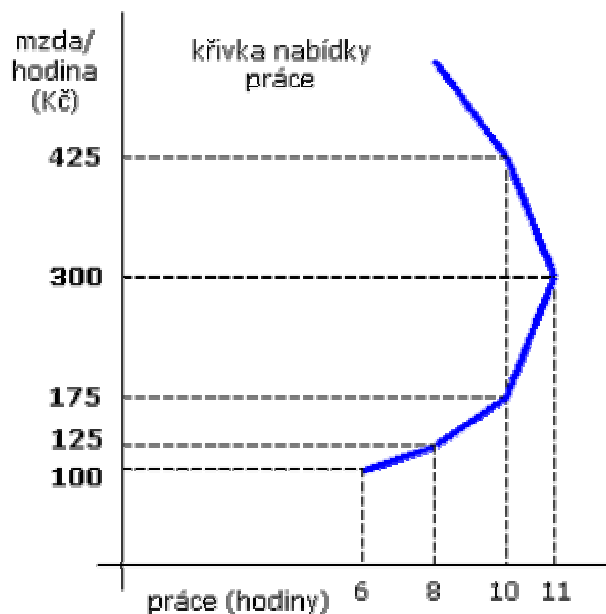
1.7. Nabídka práce

Nabídkou práce se rozumí počet hodin odpracovaných v různých firmách a podnicích. Práce je výrobním faktorem, jehož nositelem je člověk. Člověk se proto rozhoduje, zda výdělek získaný prací je odpovídající počtu hodin strávených prací. A proto nastává otázka, zda není lepší využít volný čas před dobou strávenou v práci.

Dělíme den tedy na hodiny strávené v práci a hodiny volného času. Cílem spotřebitele je dosáhnout maximalizace svého užitku. Maximalizace užitku nastává tehdy, když užitek dodatečné jednotky času je v obou alternativách využití času stejný.

Ukázku grafu nabídky práce můžeme vidět na obrázku 4: Nabídka práce. Obrázek znázorňuje individuální nabídku práce a její tzv. zakřivení. Zde se nabízí otázka, čím je zakřivení způsobeno a co to znamená?

Individuální křivka nabídky práce je v určité části opět zakřivená. To je způsobeno právě důchodovým efektem. To znamená, že pracovník při nižší mzdě nejprve preferuje práci před volným časem, ale pokud se jeho mzda zvýší nad určitou úroveň, snaží se pracovník odpracovat méně hodin. A to proto, že spotřebitel má již dostatečný důchod a chce také více volného času.

Obrázek 4: Nabídka práce

Zdroj: Macáková – Mikroekonomie

1.8. Rovnováha na trhu práce

Rovnováha na trhu práce vzniká při vyrovnání nabídky s poptávkou, při tzv. rovnovážné mzdě, která je dána průsečíkem tržní křivky poptávky a tržní křivky nabídky práce. V tomto příkladě bod E na obrázku 5: Rovnováha na trhu práce.

Vysvětlivky:

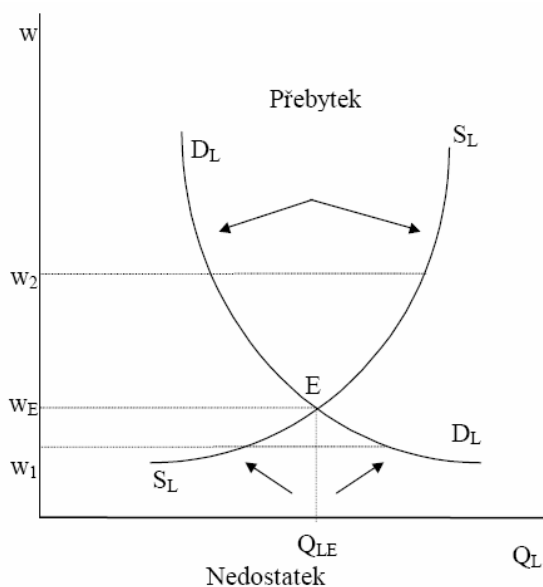
w – mzdová sazba

Q_L – množství práce

E – bod tržní rovnováhy

D_L – poptávka po práci

S_L – nabídka práce

Obrázek 5: Rovnováha na trhu práce

Zdroj: Macáková - Mikroekonomie

Můžeme si na daném příkladě ilustrovat, co se stane na trhu práce, bude-li tržní mzdová sazba např. w_2 vyšší než rovnovážná w_E .

Zaměstnavatelé chtějí zaměstnávat méně pracovníků, než jich je k dispozici. To znamená, že ne všichni uchazeči o práci mohou najít místo v dané profesi (odvětví) a nastává přebytek pracovníků (přebytek pracovních sil). Poptávka by se vyrovnala s nabídkou v případě, když by mzda klesla na úroveň w_E .

w_E je mzda, za které se trh čistí, čili rovnovážnou mzdou, která se nakonec na normálně fungujícím trhu práce prosadí. Tlak, který vykonává přebytek pracovních sil na úroveň mzdových sazeb (za jinak stejných podmínek), má tendenci stlačovat mzdy na rovnovážnou úroveň. Jestliže bude tržní mzdová sazba w_1 nižší než rovnovážná w_E , vznikne nedostatek pracovních sil. Bude existovat tak dlouho, dokud se mzdová sazba nevrátí na rovnovážnou úroveň nebo pokud se nezmění vztah mezi nabídkou práce a poptávkou po práci. [4]

Při vychýlení mzdy z rovnovážné úrovně vzniká na trhu nedostatek (je-li tržní mzda nižší než rovnovážná) nebo přebytek práce (je-li tržní mzda vyšší než rovnovážná).

Oproti jiným trhům je obtížnější tržní rovnováhy dosáhnout. A to z několika důvodů např. v případě nedokonalé konkurence způsobuje zejména nepružnost mezd směrem dolů, určení minimální mzdy, kolektivní smlouvy, pracovněprávní legislativa, velmi silná vyjednávací síla odborů, v některých odvětvích mzdové tarify firem, která si vytvoří klasifikační systém odměňování zaměstnanců v různých firmách a několik dalších důvodů, které blokují pružné přizpůsobování mzdy aktuální situaci na trhu.

Jak bylo již zmíněno, na trhu práce existují také rozdíly ve mzdách, ať už podle rozdělení na práce duševní či manuální, platy mužů a žen či mzdové rozdíly mezi různými obory. Vznikají tedy rozdíly v ocenění práce podle odlišného charakteru profesí.

1.9. Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je jevem, který sebou přináší negativní ekonomické a sociální důsledky a patří k největším problémům tržních ekonomik. Nezaměstnanost je úzce spojena s trhem práce, na němž se nabízí a poptává práce, jejíž cenou je mzda nebo plat. Nezaměstnanost vzniká na trhu práce, pokud existuje převis nabídky nad poptávkou. Nezaměstnanost je ekonomickým problémem pro celý svět, nejde pouze o nerovnováhu na trhu práce, ale i o její důsledky, které ovlivňuje život jedince a v následku toho i celou společnost.

Na regulaci nezaměstnanosti existuje mnoho způsobů, které vedou k jejímu odstranění. K měření nezaměstnanosti se používá míra nezaměstnanosti, která představuje podíl

nezaměstnaných a ekonomicky aktivních obyvatel. Dříve než si vysvětlíme míru nezaměstnanosti, rozdělíme si typy nezaměstnanosti podle různých hledisek a členění obyvatel.

1.9.1. Definice a měření nezaměstnanosti

Pro výpočet míry nezaměstnanosti musíme obyvatelstvo rozčlenit do několika skupin.

Obyvatelstvo dělíme na:

- Zaměstnané (L)
  - Nezaměstnané (U)
  - Ostatní (ekonomicky neaktivní)
- } Ekonomicko aktivní obyvatelstvo
= pracovní síla země

Zaměstnaný obyvatel je každý, kdo má práci a je za ní placen tzn., že není registrován na úřadu práce. Nezaměstnaný je člověk, který práci nemá, ale aktivně ji hledá tzn., že je registrován na úřadu práce. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo představuje součet zaměstnaných a nezaměstnaných.

Ostatní neboli ekonomicko neaktivní jsou např. studenti, důchodci, děti, matky na mateřské dovolené atd. Jde o osoby, které nemohou pracovat v důsledku svých fyzických nebo psychických schopností, a dále osoby, které práci nemají a ani jí nehledají. Pokud známe rozdělení populace, můžeme vypočítat míru nezaměstnanosti.

Míra nezaměstnanosti vyjadřuje podíl nezaměstnaných, kteří aktivně usilují o získání zaměstnání (např. jsou ve styku s úřadem práce) ku všem ekonomicky aktivním obyvatelům, vyjádřená v procentech:

$$u = \frac{U}{E + U} \quad \text{neboli} \quad u = \frac{U}{L}$$

- u - míra nezaměstnanosti
- U - počet lidí bez práce
- E - počet zaměstnaných lidí
- L - celkový počet pracovních sil (L=E+U)

Rozlišujeme tři druhy nezaměstnanosti z hlediska charakteru na:

- Frikční (vyhledávací)

Je přirozenou součástí každého ekonomického systému. Jsou to lidé, kteří hledají existující neobsazená pracovní místa. Jedná se absolventy škol, matek po mateřské, nebo pokud se člověk stěhuje do jiného města atd. Jedná se tedy o dobrovolnou nezaměstnanost. Frikční nezaměstnanost není negativní jev, a to z důvodu, že vychází z přirozené časové potřeby na vyhledávání nové práce.

Vzniká také tehdy, kdy se zaměstnaná osoba vzdá svého pracovního místa z důvodu hledání jiné práce, ať již z důvodů získání lepších pracovních podmínek (mzdy, zázemí, zaměstnanecké výhody) nebo změnou práce předchází např. očekávanému propouštění. Frikční nezaměstnanost můžeme ovlivnit zlepšením informovanosti obyvatel a opatřeními k usnadnění mobility.

- Strukturální

Tato nezaměstnanost vzniká, když nabídka pracovních sil je vyšší, než je poptávka daného odvětví a osoby hledající práci nejsou dostatečně mobilní, aby si na jiných trzích práce našly zaměstnání. V tomto případě se jedná o nedobrovolnou nezaměstnanost. O strukturální nezaměstnanosti hovoříme, pokud nabídka práce nemá využití v důsledku nízké adaptability na strukturu pracovních míst. Je vyvolána změnami ve struktuře národního hospodářství a je vyvolána technickým pokrokem i změnami preferencí spotřebitelů. Indikátorem je vysoký počet volných míst na straně jedné a vysoký počet nezaměstnaných na straně druhé (např. vznikají takzvané kapsy strukturální nezaměstnanosti v menších městech závislých na jedné větší firmě). Tento nesoulad může vzniknout, pokud poptávka po určitém druhu práce roste a klesá poptávka po práci jiné, zatímco nabídka se nepřizpůsobuje dostatečně rychle.

Strukturální nezaměstnanost je tedy vyvolána strukturálními změnami v národním hospodářství, postihuje pouze některá odvětví (regiony). Na jedné straně se určitá odvětví utlumují (např. hutnictví, těžký průmysl), na druhé straně vznikají zase obory nové, ale lidé nemají na tyto obory dostatečnou specializaci (např. chybí počítačová experti). Problém se řeší rekvalifikací pracovníků.

Jedná se o dlouhodobou nezaměstnanost tzn. nezaměstnaný nemá práci déle než 1 rok. V takovém případě je velmi těžký návrat zpět do práce.

- Cyklická

Je vyvolána cyklickým vývojem národního hospodářství a má do určité míry vliv na všechna odvětví národního hospodářství.

Často nazývaná také jako konjunkturální, vyvolávána makroekonomickými cyklickými změnami. Vzniká tehdy, když makroekonomická poptávka po zboží a službách při daných mzdových sazbách a produktivitě není postačující na zaměstnanost všech, kteří jsou schopni a ochotni pracovat. V době, kdy se ekonomika nachází v hospodářské depresi, je zaměstnáno méně lidí než v době konjunktury⁵.

Do typů nezaměstnanosti můžeme zařadit i sezónní nezaměstnanost, která je v této době také aktuální. Je to nezaměstnanost přizpůsobená časovému trendu produkce v některých odvětvích, která jsou závislá na časovém období (např. rybolov, zemědělství, stavebnictví atd.) V některých zemích existuje jistá podpůrná politika některých sezónních prací s cílem eliminace sezónní nezaměstnanosti (např. kompenzace mzdy v určitých ročních odvětvích). Třeba v zimě je na horách zaměstnáno více správců lyžařských vleků než v létě, naopak v zimě je více nezaměstnaných stavařů.

Dělení nezaměstnanosti z časového hlediska:

- Krátkodobá – do 3 měsíců
- Střednědobá – do 12 měsíců
- Dlouhodobá – nad 12 měsíců

Mezi negativní sociální důsledky nezaměstnanosti patří:

- pokles životní úrovně nezaměstnaného a jeho rodiny,
- důsledek dlouhodobé nezaměstnanosti je ztráta kvalifikace,
- zdravotní problémy, stres, alkoholismu, kriminalita.

Vzhledem k nadnárodní působnosti Evropské unie zasahují její politiky i do oblasti zaměstnanosti a její koordinace. Tato problematika je velmi úzce propojena s migračním tématem, pokud mluvíme o zaměstnanosti v ČR, je migrace na evropském pracovním trhu její nedílnou součástí.

---

⁵ **Konjunktura** - je to příznivá shoda okolností, podmínek, situací mající vliv na průběh či vývoj něčeho. V ekonomii to znamená souhrn příznivých hospodářských podmínek pro rozkvet obchodu a průmyslu. V teorii hospodářského cyklu je to jedna z jeho čtyř fází charakteristická růstem výroby a obchodu, vzestupem cen a zisků, zvýšením zaměstnání atd. Je to opak krize = příznivý stav, příznivé okolnosti, příznivý vývoj.

1.10. Migrace a její členění

Migrace je brána jako globální téma počátku 21. století také proto, že dnes je v pohybu mnohem více lidí než v jakémkoli jiném období lidských dějin. Pojem migrace lze přeložit podle slovníku cizích slov těmito příbuznými slovy např. přemísťování, stěhování, přecházení nebo změna místa pobytu. Migrace je také nazývána jako mechanický pohyb obyvatelstva. Stěhování je forma prostorové mobility mezi dvěma územními jednotkami. Migrace je tedy pohyb obyvatelstva, při němž dochází ke změně bydliště. Migrace zahrnuje časový a prostorový rozměr.

1.10.1. Členění migrace

Migraci můžeme dělit na vnitřní a mezinárodní. Mezinárodní migrace sahá za hranice a migrant tam zůstává déle než jeden rok. Územní jednotkou je stát, proto hovoříme o vnější migraci jako o zahraniční migraci a naopak migraci vnitřní chápeme jako přesun po území státu, nikoliv za hranice. Migrace se dá rozdělit z hlediska územní jednotky na:

- vnitřní,
- vnější (mezinárodní, zahraniční).

Přibližně 192 milionů lidí žije v současné době mimo místo svého bydliště. Migrace je zásadní a nevyhnutelnou součástí ekonomického a společenského života každé země a její správně řízená forma může být prospěšná jak pro jednotlivce, tak pro celou společnost. Migrace má tedy značné ekonomické, kulturní a populační důsledky.

Lidé emigrují z různých důvodů. S důvody migrace souvisí i rozdělení těchto příčin na push a pull faktory. Push faktory neboli vytlačující faktory představují vlivy vypuzující obyvatelstvo ze země, jako je ekonomická nestabilita, válečné, náboženské a národnostní střety, zhoršování kvality životního prostředí, rychlý demografický růst atd. Pull faktory naopak migranty do cílových zemí přitahují; jsou to například politická stabilita, ekonomická prosperita, vysoká životní úroveň, svoboda a možnost seberealizace.

Z časového hlediska rozlišujeme migraci:

- krátkodobou (do 1 roku),
- dlouhodobou, dočasnou (déle než 1 rok),
- trvalou.

Budeme-li sledovat příčiny, motivy a cíle mezinárodní migrace, můžeme rozlišit migraci na:

- dobrovolnou, často označovanou jako ekonomickou,
- nucenou (nedobrovolnou).

Pro první typ migrace, dobrovolnou, se člověk rozhodne sám s úmyslem zlepšit ekonomickou situaci sebe nebo své rodiny. Tato migrace nezahrnuje pouze ekonomické důvody, ale také pobyt za účelem studia s cílem kvalifikace, resp. profesní přípravy a také přestěhování se za účelem sloučení rodiny aj.

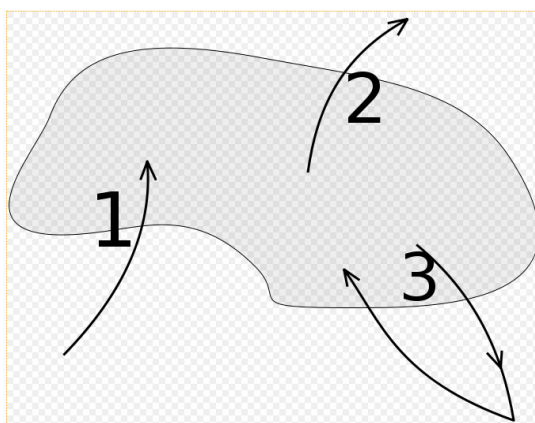
Naopak nucená migrace je vyvolána náboženskými, politickými nebo rasistickými důvody, válečnými nebo etnickými konflikty, přírodními katastrofami, silné zhoršení životních podmínek nebo diktatura atp.

Většinu mezinárodních migrantů nicméně tvoří pracovní a ekonomicky aktivní migranti. Ty můžeme posuzovat podle toho, zda pobývají na území legálně či nelegálně, nebo je klasifikovat podle stupně jejich kvalifikovanosti na vysoce kvalifikované pracovníky, vědce, umělce či nekvalifikované pracovní síly. Obrázek 6: Migrace ilustruje rozdělení migrace.

Jako číslo jedna na ilustraci vidíme imigraci, která představuje přistěhování obyvatelstva.

Číslo dvě na ilustraci představuje emigraci, tedy vystěhování obyvatelstva. Příčiny vystěhování mohou být ekonomického, politického nebo demografického rázu.

Třetí případ migrace je reemigrace neboli pohyb obyvatel, který zahrnuje emigraci a zpětnou imigraci.

Obrázek 6: Migrace

Zdroj: Vavrečková – Migrace

1.11. Důvody přesunů populace

Jak už bylo v předchozím textu naznačeno, hlavní příčiny migrace jsou hlavně ekonomické, kulturní a populační, kde jednotlivec nebo skupina naleznou lepší místo k životu a lepší práci. Mezi nejčastěji uváděnými důvody rozhodnutí odejít za prací jsou očekávané lepší finanční podmínky, snaha o zlepšení jazykových znalostí a vyšší životní úroveň. Zde se opět ukazuje, že finanční hledisko migrace hraje velice důležitou roli v rozhodování migranta. Zlepšení finanční situace je očekáváno ve spojení s vyššími příjmy v zaměstnání.

Rozhodnutí opustit mateřskou zemi a následné přizpůsobení se novým podmínkám hostitelské země je rozhodnutí, které má vliv nejen na budoucnost samotného migranta jako jednotlivce, ale i na jeho rodinu, okolí a společnost.

Jestliže se zmiňuje o migraci vnitřní ale i vnější, což představuje migraci člověka jiné národnosti a kultury, je důležité si vymežit pojem cizince a jeho povolení k pobytu v ČR.

Cizincem se rozumí podle zákona o pobytu cizinců fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie. (vymezeno v §1, zák. č. 326/1999 Sb., O pobytu cizinců na území ČR). Jinak řečeno za cizince jsou v České republice považovány osoby s jiným než českým státním občanstvím, osoby bez státního občanství a rovněž osoby s více občanstvími, z nichž žádné není státním občanstvím ČR. [12]

Vstup, pobyt a vycestování z území České republiky je v kompetenci Policie ČR, Ministerstva vnitra ČR a Ministerstva zahraničních věcí ČR. Cizinec smí na území ČR pobývat přechodně nebo trvale. Policie může z důvodů stanovených zákonem nevydat cizinci vízum k pobytu (přechodnému i trvalému). Důvody pro neudělení víza nebo jiného povolení k pobytu (přechodnému i trvalému) jsou vymezeny zákonem. Pobyt cizinců v ČR se řídí zákonem č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců, a zčásti také zákonem č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších úprav, které vzešly v platnost před 31. 12. 2006. Podrobnosti o pobytech cizinců na území České republiky v aktualizované podobě jsou dostupné na www.mvcr.cz. [12]

1.12. Vízová povinnost k pobytu

Podle zákonů je tedy cizincem každá fyzická osoba, která není občanem České republiky. Legální pobyt na území České republiky bez víza je možný jen tehdy, stanoví-li tak mezinárodní smlouva či vláda České republiky svým nařízením. Ostatní pobyty cizinců na našem území vyžadují víza, jsou to:

1. krátkodobá víza (do 90 dní pobytu), průjezdní víza nebo letištní víza,

2. dlouhodobá víza a povolení k dlouhodobému pobytu,

- vízum k pobytu nad 90 dnů,
- vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území České republiky,
- povolení k trvalému pobytu,
- poskytnutí dočasné ochrany na území České republiky,
- udělení azylu,
- udělení občanství České republiky.

Občané tzv. třetích států mohou na území České republiky pobývat bez víza do 3 měsíců. Vízovou povinností jsou zbavena jedinci ze států, s nimiž Česká republika sjednala dohodu o zrušení vízové povinnosti, nebo pokud byla vízová povinnost zrušena nařízením vlády České republiky. Pokud cizinci hodlají pobývat na našem území za účelem zaměstnání, musí požádat o povolení k zaměstnání, vydané úřadem práce dle místa výkonu zaměstnání, a následně o udělení příslušného víza. [9]

1.12.1. Vízum k pobytu nad 90 dní

Toto vízum je vydáváno pro pobyt v délce trvání 3 měsíce až 1 rok. Důvody pro udělení víza nad 90 dní jsou následující – turistika, návštěva příbuzných a známých, sloučení rodiny, studium, zdravotní důvody, zaměstnání a podnikání. Tyto důvody musí cizinec prokázat. Žádost o vízum s příslušnými náležitostmi lze podat na zastupitelském úřadu České republiky, za určitých podmínek u cizinecké policie v České republice, která tyto žádosti vyřizuje. Zůstává-li poté cizinec na území České republiky déle jak 1 rok a trvá-li původní účel pobytu, lze požádat o povolení k dlouhodobému pobytu. Toto povolení má platnost nejdéle 1 rok a lze je na žádost opakovaně prodloužit, ale vždy pouze o 1 rok. [9]

1.12.2. Vízum k pobytu nad 90 dní za účelem strpění pobytu v ČR

Vízum je vydáváno na dobu 1 rok, platí-li stále důvody udělení víza, je třeba žádat o povolení k dlouhodobému pobytu. O toto vízum může žádat cizinec, kterému brání v odcestování překážka na něm nezávislá, nebo mu hrozí mučení a nelidské zacházení, nebo je ohrožen jeho život, například v důsledku válečného konfliktu, nebo mu hrozí trest smrti. K udělení výše zmíněného víza nemusí dokonce cizinec mít zákonem stanovené doklady, postačí čestné prohlášení. [9]

1.12.3. Trvalý pobyt

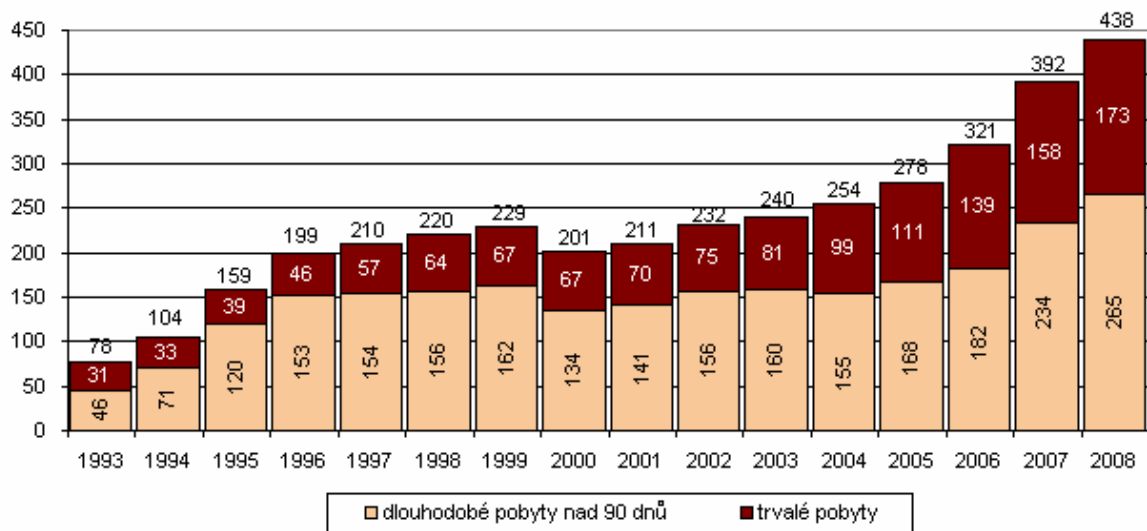
Cizinec může zažádat o trvalý pobyt v ČR pouze za určitých podmínek. Trvalý pobyt může cizinec obdržet:

- žije-li na území České republiky legálně na základě dlouhodobého víza nebo povolení k dlouhodobému pobytu a nepřetržitě po dobu 10 let,
- žije-li na území České republiky legálně na základě dlouhodobého víza nebo povolení k dlouhodobému pobytu a nepřetržitě po dobu 8 let a je alespoň 5 let ženatý/vdaná za cizince, který má povolen trvalý pobyt nebo žije se svým dítětem/děťmi, kteří mají povolen trvalý pobyt, či je starší 70 let a chce žít se svými dětmi, nebo chce žít se svým rodičem, který má povolen trvalý pobyt a je na něm existenčně závislý,
- v případě, že jeho situace vyžaduje trvalý pobyt na území České republiky z humanitárních důvodů,
- hodlá-li žít s blízkým nebo příbuzným, který je občanem České republiky,
- je-li jeho pobyt na našem území v zahraničně politickém zájmu ČR. [9]

Jedinec pobývajícím na území České republiky na základě žádosti o trvalý pobyt má stejná práva jako občan České republiky, vyjma práv politických a zaměstnání v institucích, ve kterých mohou pracovat pouze občané České republiky.

Na následujícím grafu můžeme vidět vývoj počtu cizinců s trvalými a dlouhodobými pobyt v ČR v letech 1993 – 2008. V České republice v devadesátých letech počet legálně usazených cizinců postupně vzrůstal. Mezi lety 1994 a 1999 se více než zdvojnásobil ze zhruba 100 tisíc na počty kolem 200 tisíc pobývajících cizinců. V roce 2000 počet cizinců v ČR poklesl o 30 000 osob, přičemž tento vývoj se všeobecně přičítá změnám legislativy. 1. 1. 2000 vstoupil v platnost zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, v původní podobě, který podstatně zpřísnil vstupní a pobytový režim většiny cizinců v ČR. Ten pokračoval až do roku 2006, kdy v ČR bylo Ředitelstvím služby Cizinecké a pohraniční policie evidováno přibližně 321 500 cizinců, z nichž 43 % představovali cizinci s trvalým pobytem.

V souvislosti se vstupem ČR do EU došlo k rozšíření kategorií pobytu, kromě pobytů trvalých a víz nad 90 dnů jsou rozlišovány také pobyty dlouhodobé (pobyty navazující na víza nad 90 dnů) a pobyty přechodné pro občany EU a jejich rodinné příslušníky.

Obrázek 7: Vývoj počtu cizinců s pobyty trvalými a dlouhodobými nad 90 dní v ČR

Zdroj: ČSÚ

1.13. Mobilita pracovní síly

Mobilita není totožná s pojmem migrace. V migraci nejsou zahrnuty formy prostorové mobility (ale je nutné mít tyto formy prostorové mobility na paměti při hodnocení problému migrace, protože všechny formy prostorové mobility v širších souvislostech jsou na sebe úzce navazující tzn., že dočasný pobyt se může změnit v trvalý nebo pravidelná dojíždka za prací může být důvodem k přestěhování), které jsou dočasné, nebo periodicky se opakující, jako je dojíždka za prací, turistika, studijní pobyt atd. Kritériem ohledně začlenění do migračních pohybů je většinou doba pobytu nebo právní status. OSN doporučuje jako limitní pro zařazení do kategorie migrace hranici jednoho roku pobytu vně daný stát, ale západní a většina rozvojových zemí je z hlediska času a vázanosti pohybu ještě mnohem liberálnější. Samozřejmě tyto rozdíly znesnadňují mezinárodní srovnání.

Mobilita označuje všechny prostorové formy přemístění lidí, jako jsou např. dojíždění do zaměstnání nebo cestování apod. Mobilita pracovní síly představuje přesun jedince nebo skupiny z místa bydliště za účelem získání lepšího pracovního místa v jiném regionu. Mobilita pracovní síly je rozdělena podle časového hlediska.

Prostorová mobilita pracovní síly je buď:

- dočasná mobilita,
  - pravidelná mobilita,
  - nepravidelná mobilita,

- trvalá mobilita.

Dočasná (návrtná, cirkulační) mobilita pracovní síly v tomto případě znamená, že obyvatelstvo musí za svojí práci dojíždět, jsou to osoby, které nemají práci v rámci svého místa bydliště. Dále se dělí dočasná mobilita pracovní síly na denní a turnusové (neboli jiný časový interval, spojeno s přechodným bydlištěm). Pravidelná mobilita představuje každodenní přemísťování se za prací mimo bydliště. Pravidelné denní dojíždění např. za prací nebo do školy. Naopak nepravidelné dojížděky, které se neopakují každý den, jsou např. za službami.

Trvalá mobilita pracovní síly je vlastně migrace, která je motivována prací, tzn. změna svého pobytu a to v rámci České republiky a mezinárodní.

1.14. Proces zkoumání migrace

Migrace je v dnešním světě stále významnějším fenoménem. S rostoucí migrací se zvyšují také nároky na její sledování a usměrňování. Jelikož migrace přináší jak pozitivní tak negativní důsledky.

Při výzkumu migrace se hlavně sleduje:

- Kdo se stěhuje - věk, pohlaví, vzdělání, zaměstnání, národnost, náboženství
- Odkud kam se stěhuje - vzdálenost, velikost a charakter sídel, regionů
- Proč se stěhuje - důvody stěhování, rozhodovací mechanismy
- Jaké jsou důsledky stěhování - dopady v místě vystěhování i přistěhování

1.14.1. Měření migrace a jejich ukazatelé

Migrace lze dělit na legální a nelegální. Legální migraci lze snadno a statisticky doložit oproti nelegální migraci. Nelegální migraci nelze přesně určit, lze ji pouze odhadnout. Pro měření legální migrace v ČR existuje několik základních vzorců.

Mezi základní vzorce patří:

Migrační účinnost $Ú$,

$$Ú = [I - E] / [I + E]$$

kde I představuje imigranty (přistěhovalce) a E prezentuje emigranty (vystěhovalce).

Objem migrace (hrubá migrace): úhrn přistěhovalých a úhrn vystěhovalých z určité územní jednotky, zpravidla za kalendářní rok.

$$(\Sigma I + \Sigma E)$$

Čistá migrace (migrační přírůstek, migrační saldo): rozdíl mezi počtem přistěhovalých a počtem vystěhovalých a kde Q je jejich počet. Situaci $I > E$ nazýváme čistá imigrace (kladné migrační saldo). Je-li situace opačná $I < E$ nazývá se čistá emigrace (záporné migrační saldo).

$$(Q I - Q E)$$

Příslušné relativní ukazatele se vztahují na 1.000 či 10.000 obyvatel středního stavu dané územní jednotky.

2. Dopad migrace a mobility na trh práce v ČR

Při hodnocení dopadů a vlivů migrace se můžeme setkávat s pojmy, jako jsou sjednocení rodiny, bezpečnost, boj s nelegální migrací, práva migrantů, integrace, rozvoj i zdraví apod. Migraci tedy můžeme označovat jako určitý fenomén, který ovlivňuje mnoho oblastí života jak v cílové, tak i v mateřské zemi migranta. Jak bylo již uvedeno výše, migrace může být uvnitř státu, tudíž pohyb obyvatel z místa na jiné perspektivní místo, ale i migrace vnější, tudíž příchod, ale i odchod cizinců z ČR. Podle Českého statistického úřadu si můžeme přesně doložit výši vnitřní a vnější migrace.

2.1. Migrace českých pracovníků do zahraničí

Naopak i čeští migranti odcházejí do zahraničí za prací. Nejčastější země, kam odcházejí obyvatelé ČR za prací, jsou v současné době USA, Kanada, Austrálie, Velká Británie, Rakousko a Německo. Jako mnoho jiných zemí i ČR se potýká s fenoménem odlivu mozků. Roste zejména nabídková migrace, tzn. migrace vysoce kvalifikovaných odborníků, kteří jsou lákáni na základě nabídek od zaměstnavatelů v cizích zemích, což je nejčastěji způsobeno nedostatkem pracovní síly v inkriminovaných oborech.

Na americkém trhu práce např. v letech 1990 – 2000 vstoupilo v rámci programu víz pro studenty a migranty s vysokou kvalifikací přibližně 900 tisíc osob. Evropská unie vnímá odliv mozků neboli „brain drain“ jako negativní jev. V počtu kvalifikovaných odborníků vede Evropa nad USA. V EU je 5,36 vědců na 1000 obyvatel, zatímco např. v Japonsku přibližně 10 vědců na 1000 obyvatel.⁶

Přesné počty odcházejících českých pracovníků do zahraničí není možné přesně statisticky zachytit. I přesto, že přesné počty migrantů nejsou k dispozici, podařilo se Ministerstvu práce a sociálních věcí získat údaje, které hovoří o 27 017 občanech ČR, pracujících v roce 2005 v zemích EU a dalších třech západoevropských státech. Počty imigrantů, kteří odešli z ČR do Velké Británie, bylo 17 600 osob, do Irska 5 761 osob a do Německa 2 010 osob. Z těchto údajů je zřejmé, že čeští občané preferují práci v anglicky mluvících zemích. Zahraniční agentury vyhledávají v České republice nejčastěji lékaře a kvalifikovaný zdravotnický personál, IT experty, manažery různých úrovní a oborů, farmaceuty (potažmo vědecké pracovníky z oboru zdravotnictví a farmacie) a vysokoškolsky vzdělané inženýry. Zahraniční zaměstnavatelé lákající české odborníky kladou důraz zejména na specializaci a zkušenost

---

⁶ Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

v oboru. Výhodou českých pracovníků jsou zejména vysoká úroveň odborných znalostí, přizpůsobivost, kreativita, samostatnost, zručnost a pracovitost. Požadavkem zahraničních zaměstnavatelů jsou také výborné jazykové schopnosti, které ale pro české pracovníky představují spíše bariéru než výhodu. Dalšími nedostatky českých pracovníků jsou zejména menší průbojnost oproti pracovníkům z jiných zemí a také malá flexibilita a spolehlivost.

Ve struktuře odcházejících pracovníků dle regionů dominuje Praha, jiná velká města a oblasti s vysokou nezaměstnaností. Důvody převládání Prahy a větších měst většinou spočívají v lepší jazykové vybavenosti a tím i následné adaptabilitě v zahraničí.

Migrace pracovníků do zahraničí, ať už z ČR nebo jiných zemí, může mít pro domovské země také pozitivní efekty. Jedním z nich jsou remitence - peníze, které pracovníci v zahraničí vydělávají a posléze je posílají domů. Protože Česká republika netrpí vážným problémem velkého množství odchodu pracovníků do zahraničí, tak i remitence v současnosti nepředstavují příliš důležitý faktor, který by ovlivňoval českou ekonomiku.

S migrací vysoce vzdělané pracovní síly souvisí i možné problémy návratu do domovské země. I když by se mohlo na první pohled zdát, že návrat odborníků ze zahraničí přinese zejména know-how potřebné pro rozvoj domácích oborů vyžadující vysokou kvalifikaci, mohou vzniknout problémy s uplatněním těchto pracovníků v domácích zemích. Tento problém se v současné době týká stejně jako mnoha zemí Evropy také České republiky (nejčastěji se jedná o mladé výzkumné pracovníky, kteří se vrací do domovských zemí ze stáží z USA).

S kvalifikovanými pracovníky, kteří odešli do zahraničí, sepisují zpravidla na dobu od jednoho do pěti let pracovní smlouvu. Čeští migranti většinou tíhnou k návratu do vlasti, a naopak s pobytem delším než pět let, popř. s opakovanými výjezdy za prací do zahraničí, klesá u těchto lidí kontakt se svým původním domovem a hrozí riziko trvalého usídlení v zahraničí.

2.2. Vnitřní migrace

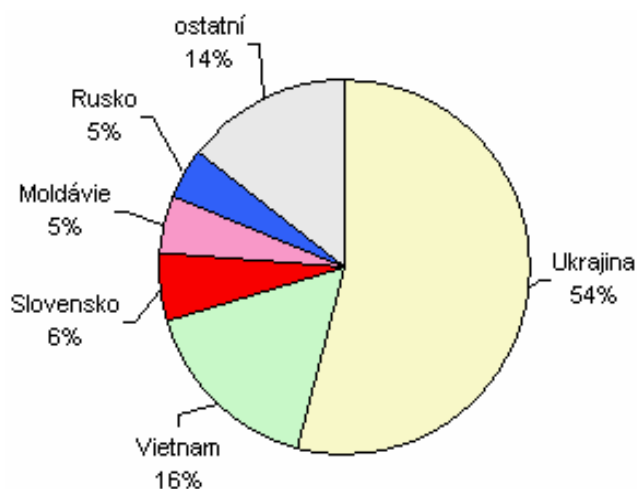
V roce 1990 bylo zaznamenáno 267 tisíc případů změn trvalého bydliště. Toto číslo však v sobě zahrnuje i vnitřní stěhování cizinců s některým z typů „dlouhodobého“ pobytu na našem území od roku 2001. Podíl cizinců evidenčně měnících místo pobytu v rámci republiky se v čase zvyšoval a v roce 2005 přesáhl osm procent celkového objemu. Celkově se jednalo o 18 tisíc změn místa pobytu cizinců.

2.2.1. Aktuální vývoj vnitřního stěhování

V rámci České republiky se v roce 2007 stěhovalo 42 756 cizinců, tedy přibližně o 20 tisíc více než v roce předcházejícím. Téměř 35 % těchto osob se stěhovalo uvnitř svého kraje. Přibližně čtvrtinu pohybů mezi kraji pak představovalo stěhování cizinců mezi Prahou a Středočeským krajem. Do Prahy se ze Středočeského kraje v roce 2007 přistěhovalo 4,9 tisíc cizinců, naopak opačným směrem se stěhovalo 2,5 tisíc cizinců. Krajem, z něhož se vystěhovalo nejvíce cizinců, byl Středočeský kraj (více než 10 tisíc vystěhovaných cizinců). Krajem, do něhož se nejvíce cizinců přistěhovalo, byla Praha (11 tisíc osob).

Nejvyšší kladné migrační saldo bylo dle očekávání zaznamenáno u Prahy (6 tisíc osob), následoval kraj Plzeňský (1,2 tisíc osob). Naopak mezi kraje se záporným saldem patřil kraj Středočeský (-2,8 tisíc) a kraje Ústecký a Jihomoravský (-1 tisíc).

Nejvíce pohybů uvnitř ČR bylo zjištěno u občanů Ukrajiny (více než polovina všech případů) a 16 % představovali občané Vietnamu, jak je vidět na obrázku 8: Cizinci – vnitřní stěhování v ČR podle státního občanství.

Obrázek 8: Cizinci - vnitřní stěhování v ČR podle státního občanství, celkem 42 756 osob za rok 2007

Zdroj: ČSÚ

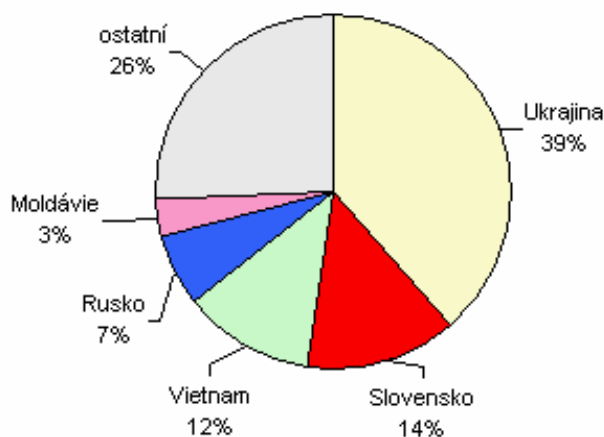
2.3. Vnější migrace

Během roku 2007 se do ČR přistěhovalo více než 100 tisíc cizinců, a to ponejvíce občanů Ukrajiny (40 % všech přistěhovaných; 39,6 tisíc osob), Slovenska (14 %, 13,9 tisíc osob) a Vietnamu (12 %, 12,3 tisíc osob). Uvedené údaje získané z ČSÚ můžete vidět níže na obrázku 9: Cizinci – přistěhovalí ze zahraničí podle státního občanství.

Počet přistěhovalých cizinců vzrostl oproti roku předchozímu o více než 35 tisíc osob, počet vystěhovalých cizinců pak o necelých 15 tisíc osob poklesl a představoval tak necelých 20 tisíc. Mezi vystěhovalými tvořili téměř polovinu občané Ukrajiny (8,7 tisíc osob), ostatní státní občanství byla již zastoupena výrazně méně často.

Zahraniční migrace cizinců tak v roce 2007 zaznamenala výrazně kladné migrační saldo, téměř 2,5 krát vyšší než v roce předcházejícím (mírně přesahovalo 84 tisíc osob). Nejvyšší kladné migrační saldo bylo zjištěno u Ukrajiny (30,9 tisíc osob), dále Slovenska (13 tisíc) a Vietnamu (11 tisíc osob). Rovněž obrat migrace byl nejvýraznější u občanů Ukrajiny (téměř 50 tisíc osob), dále pak Slovenska a Vietnamu (necelých 15 tisíc osob).

Nejvíce cizinců se již tradičně přistěhovalo do centrální části republiky, tj. Prahy (30 % všech přistěhovalých v tomto roce) a Středočeského kraje (16 %). Relativně vysoké podíly přistěhovalých zaznamenal i Ústecký kraj a kraj Jihomoravský (shodně 10 %). Praha dominovala i u cizinců vystěhovalých (41 % všech těchto osob), opět stejně tak kraj Středočeský (16 % vystěhovalých cizinců v tomto roce).

Obrázek 9: Cizinci - přistěhovalí ze zahraničí podle státního občanství, celkem 102 511 osob v r. 2007

Zdroj: ČSÚ

2.4. Vystěhovalý cizinci podle státního občanství z ČR

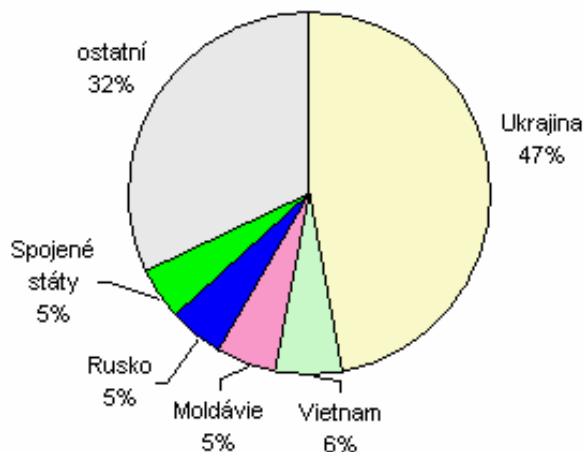
Počet vystěhovalých cizinců o necelých 15 tisíc osob poklesl za rok 2007 a představoval tak necelých 20 tisíc. Mezi vystěhovalými tvořili téměř polovinu občané Ukrajiny (přibližně 8,7 tisíc osob), ostatní státní občanství byla již zastoupena výrazně méně často.

Tabulka 1: Vystěhovaní cizinci z ČR za rok 2007

Ukrajina	Vietnam	Spojené státy	Moldávie	Rusko	Ostatní
8 656	1 106	922	922	922	5 896

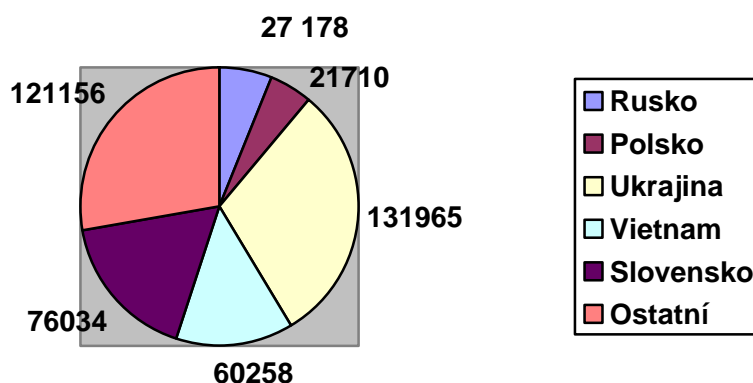
Zdroj: ČSÚ

Obrázek 10: Cizinci: vystěhovaní do zahraničí podle státního občanství, celkem 18 424 osob v roce 2007

Zdroj: ČSÚ

Uvedený graf níže nám jasně znázorňuje, které největší dvě národnosti migrují na naše území. Absolutně největší počet cizinců v ČR jsou občané ukrajinské národnosti a to 131 965 migrantů. Druhá velká skupina migrantů jsou občané ze Slovenska a to 76 034. Z tohoto pohledu na danou statistiku, se tato práce bude dále zaměřovat na zjištění důvodů a okolností tak silné migrace cizinců z Ukrajiny.

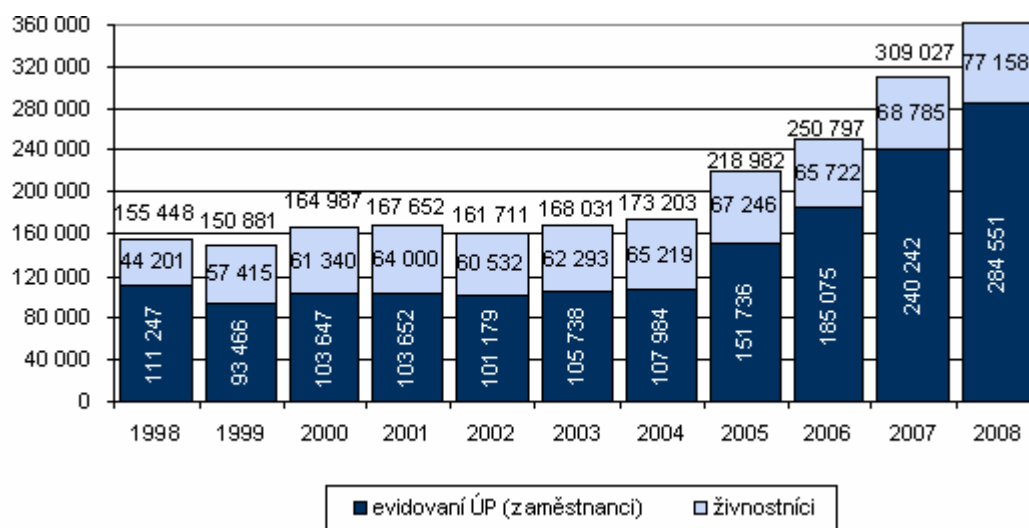
Obrázek 11: 5 nejčetnějších zemí v ČR

Zdroj: ČSÚ

2.5. Zaměstnanost cizinců v ČR

Celková zaměstnanost cizinců k 31. 12. 2008 činila 361 709 osob. Na úřadu práce bylo evidováno 284 551 (cože představuje 79 %) těchto cizinců. Mezi tyto cizince jsou řazeni cizinci v postavení zaměstnanců a nově podle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti rovněž cizinci, kteří pracovali jako společníci obchodních společností, členové družstev či jako členové statutárních orgánů obchodních společností a družstev, a přitom se kromě účasti na řízení společnosti věnovali plnění tzv. běžných úkolů. Zbýlých 77 158 cizinců (tj. 21 % všech zaměstnaných cizinců) mělo platné živnostenské oprávnění.

Cizinci evidovaní úřady práce (zaměstnanci) k 28. 2. 2009 MPSV ČR - Správa služeb zaměstnanosti, resp. úřady práce evidovaly v ČR 265 016 cizinců, z toho 35 % představovali občané Slovenska (93 589 osob), dále 30 % tvořili občané Ukrajiny (78 699 osob) a 7 % občané Polska (19 051 osob). [5]

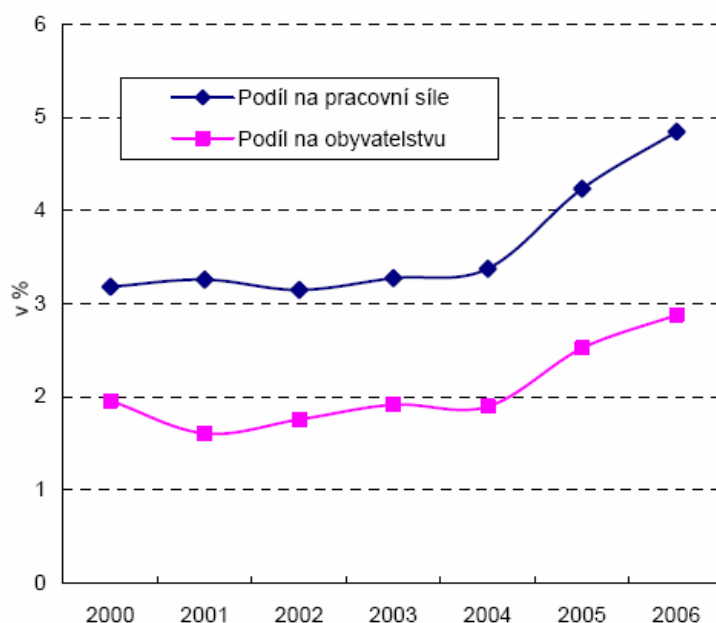

Obrázek 12: Vývoj celkové zaměstnanosti cizinců podle postavení v zaměstnání 1998 – 2008

Zdroj: ČSÚ

Roli hrají také ekonomické aktivity cizích státních příslušníků v ČR. Ekonomická aktivita je i nejčastějším motivem pobytu cizinců u nás. Přejdeme-li k ekonomicky aktivním cizincům, jejich počet v ČR kolísá, ale trendově od roku 2000 roste. Skok v časové řadě po roce 2004 u cizinců evidovaných úřady práce byl způsoben zpřísněním metodiky u sledování této kategorie cizinců. Pokles v roce 2002 byl u cizinců v pozici zaměstnanců způsoben snížením podílu slovenských občanů a u cizinců s živnostenským oprávněním zpřísněním živnostenského zákona. Za roky, které jsou srovnatelné, tedy 2005 a 2006, celková zaměstnanost cizinců meziročně významně vzrostla. Podle nové metodiky byl aktuální podíl

ekonomicky aktivních cizinců na pracovní síle ČR v roce 2006 4,8 %. Podle země původu dominuje z více než 80 % pět zemí - Slovensko, Ukrajina, Vietnam, Polsko a Rusko. Podstatné tedy je, že zaměstnanost cizinců stále rostla a to i přes období relativní vyšší nezaměstnanosti u nás. Tento fakt vychází z toho, že pracovníci z ciziny jsou více odhodláni pracovat a spíše najdou způsob jak toho docílit. Zároveň jsou cizinci nájímáni i v regionech s vyšší nezaměstnaností v případech, kdy pro zaměstnavatele představují levnou pracovní sílu a kdy se jedná o zaměstnání, která domácí populace není ochotná pokrýt (málo kvalifikovaná a hůře placená). Nicméně i tak nezaměstnanostní situace místního trhu vliv má, nejvíce cizinců se nachází v oblastech s nejnižší nezaměstnaností.

Obrázek 13: Podíl cizinců na pracovní síle v ČR

Zdroj: ČSÚ

2.6. Mobilita obyvatelstva ČR

Pohled na působení migrace v ČR by nebyl úplný, kdyby nepostihoval vnitřní stěhování obyvatelstva. Česká republika patří k zemím s nízkou mobilitou obyvatelstva. Platí to o vnitřní ale i zahraniční mobilitě. Pojednání o vnitřní mobilitě pouze doplňuje předchozí studii a mělo by být samostatným předmětem zájmu ekonomů a sociologů. Mezi statisticky sledovanými důvody vnitřní mobility jsou změny pracovního místa, stěhování blíže k pracovnímu místu, následování člena rodiny, sňatky, rozvody, bydlení a zdraví.

2.6.1. Důvody mobility obyvatelstva

Důvody spočívají v tradiční neochotě, hlavně starších generací, ke stěhování i v tradičním dědění bytů. Stárnutí obyvatelstva sotva bude přispívat ke změně těchto tradic. Svůj podíl na této situaci má trh práce a existující vysoká zaměstnanost v některých krajích. Hlavním

faktorem, který v současné době podporuje zhoršování mobility pracovní síly, je špatně fungující trh s byty. Vývoj v dlouhodobé řadě ukazuje dokonce klesající procento vnitřní mobility obyvatelstva oproti dřívějším dobám, kdy byla mobilita obyvatelstva vyšší vzhledem k možnosti měnit ustanovení na byty. Teprve v letech 2001 a 2002 dochází k určitému vzestupu. Paradoxně k poklesu mobility obyvatelstva přispívala a přispívá privatizace bytů, zejména prodeje komunálních bytů za nízké ceny v oblastech, kde je dnes vysoká nezaměstnanost. Také dosud regulované nájemné znemožňuje výměny bytů, protože nové nájemní smlouvy pronajímají byty za vyšší ceny. Tato fakta negativně ovlivňují potřebnou mobilitu pracovní síly, zvláště v souvislosti s rostoucími problémy nezaměstnanosti a zejména s velkými regionálními rozdíly v míře nezaměstnanosti. Neuspořádaný trh s byty zvyšuje tudíž míru nezaměstnanosti. Levné hypotéky a podpora stavebního spoření určené pro movitější vrstvy obyvatel svým způsobem prohlubují majetkovou diferenciaci obyvatelstva v oblasti bydlení a neřeší problém mobility obyvatelstva. [8]

V současné době je bydlení rozděleno mezi vlastníky následovně: podíl soukromého bydlení činí 46 %, nájemních bytů 31 %, družstevních bytů 19 %, ostatních 4 %. V roce 2002 statistická data udávala 21,9 případů vnitřního stěhování na 1000 obyvatel. Např. sousední Rakousko má dvojnásobnou vnitřní mobilitu obyvatelstva. Poměrně nejvyšší pohyb zaznamenáváme v ČR mezi obcemi téhož okresu – okolo 50 %, mezi okresy téhož kraje 16 %, mezi kraji 30 % a uvnitř Prahy mezi jejími obvody okolo 12 %.⁷

Hlavním důvodem tohoto trendu v pohybu obyvatelstva z větších obcí do menších jsou zejména omezené možnosti a vysoké ceny bydlení a pozemků pro novou bytovou výstavbu ve velkých městech. Proto obyvatelé (vedle dalších důvodů, jako je např. čistší vzduch pro děti) preferují přesídlení do příměstských obcí a dojíždění do práce do blízkých velkých měst, což umožňuje relativně vyspělá infrastruktura a vlastnictví osobních automobilů. [8]

2.7. Analýza stavu a vlivu migrace a mobility na vybraných trzích práce ve světě

Podle údajů zjištěných z Českého statistického úřadu bylo zjištěno, že v České republice je největší koncentrace cizinců ze Slovenska a Ukrajiny. Z tohoto důvodu v této části práci přiblížím na ukrajinský trh práce. Počet ukrajinských migrantů v ČR stále stoupá. Podle Českého statistického úřadu je přibližný počet Ukrajinců, kteří přišli do ČR, k minulému roku 131 965 a počet slovenské populace v ČR je nepatrně menší a to 121 156 migrantů. Statistiky

---

⁷ Zdroj: ČSÚ

však nezahrnují nelegální imigranty, tuto skupinu lze pouze odhadovat. Ani zavedení víz v roce 2000 tento trend výrazně neomezilo.

V tabulce níže můžeme vidět porovnání jednotlivých zemí (země, ze kterých obyvatelé nejčastěji emigrují do ČR) a jejich základní a ekonomické údaje.

Tabulka 2: Klíčové faktory ovlivňující migraci za rok 2009

	Ukrajina	Slovensko	Vietnam	Rusko
Počet obyvatel	46 337 340	5 404 000	86 116 560	141 888 900
Míra nezaměstnanosti	3,2 %	10,4%	4,6%	6,2%
Počet nezaměstnaných	1 482 795	562 016	3 961 362	8 797 112
Průměrný plat	200 euro	476 eur	320 eur	450 eur
Člen EU	Ne	Ano	Ne	Ne

Zdroj: ČSÚ

Nezaměstnanost v ČR se pohybuje v roce 2009 přibližně kolem 7,8 % a průměrný měsíční plat se pohybuje kolem 26 000 Kč. A postupem času míra nezaměstnanosti klesá, což představuje pro ČR kladný jev. Z tabulky můžeme vyčíst, že největší míra nezaměstnanosti je na Slovensku, a z toho důvodu většina obyvatel přechází do sousedních zemí za prací a hlavně do ČR. Jak bylo dříve uvedeno, nejvíce přicházejí do ČR ukrajinští migranti a slovenští migranti. V přepočtu na nezaměstnané osoby, tak na Ukrajině je větší část nezaměstnaných oproti Slovensku. A z toho důvodu se budou následující kapitoly zabývat analýzou důvodů migrantů z Ukrajiny, kteří přicházejí do ČR.

3. Ukrajina na trhu práce v ČR

Ukrajinci migrují hlavně proto, že jsou v různých zemích různě vysoké reálné mzdy. Dochází tak k mezinárodní migraci práce. Lidé ze zemí s nízkými mzdami odcházejí pracovat do zemí s vyššími mzdami. Z důvodu vyšších reálných mezd v ČR lákají ukrajinské migranty ke stěhování do České republiky. Tradiční země migrace Ukrajinců jsou Izrael, Německo, Polsko, Česká republika, Itálie, Portugalsko a Španělsko.

V roce 1986 došlo na Ukrajině k jaderné katastrofě v atomové elektrárně v Černobyli, jejíž následky jsou pociťovány dodnes. V jejím důsledku zůstalo 10 % celkové rozlohy země silně radioaktivní. Došlo ke zhoršení ekonomické situace a sociální ochrany obyvatelstva, k úpadku kultury a veřejné morálky a k růstu zločinnosti a korupce⁸ (Ukrajina je na 134. místě podle Transparency International⁹ k roku 2008). Ukrajinská populace se zmenšila o několik miliónů. To bylo způsobeno nízkou porodností a masivní emigrací.

Dlouhodobá ekonomická krize na Ukrajině je jednou z nejdůležitějších spouštěcích a hnacích mechanismů současné masové migrace. Důvody pro pracovní migraci z Ukrajiny je možno hledat zejména ve špatné socioekonomické situaci země. Pracovní trh na Ukrajině není schopen nabídnout dostatek vhodných pracovních míst pro práce schopné obyvatelstvo.

Občané Ukrajiny nejčastěji v ČR vykonávají nekvalifikované manuální práce, především ve stavebnictví, i když je známo, že jejich vzdělanostní úroveň je vysoká. Systém vzdělávání na Ukrajině a v Česku, ale není totožný, často uváděné jedenácti a dvanáctileté vzdělání neodpovídá našemu klasickému střednímu vzdělání. Ukrajinci předpokládají, že budou v ČR vykonávat práci, o kterou nemají zájem Češi. Ukrajinci představují z hlediska nelegálních imigrantů nejpočetnější skupinu. Často vstupují na naše území buď na turistická víza, anebo nelegálně.

Bez jakéhokoli povolení k pobytu či zaměstnání jsou tak mnohdy zapojováni do nelegálních praktik a šedé ekonomiky od samého počátku pobytu v Česku.

Velký počet ukrajinských migrantů jsou mladí muži v produktivním věku. Tato migrace má charakter kyvadlového pohybu do ČR a zpět na Ukrajinu. Tento typ migrace je označován jako cirkulační pracovní migrace. Ukrajinci přicházejí do ČR vydělat na uživení své rodiny,

---

⁸ **Korupce** = je zneužitím pravomocí za účelem získání nezaslouženého osobního prospěchu. Znamená takové jednání představitelů veřejného sektoru, jímž se nedovoleně a nezákonně obohacují prostřednictvím zneužívání pravomocí, které jim byly svěřeny.

⁹ **Transparency International** - Česká republika (TIC) je nevládní neziskovou organizací, jejímž posláním je mapovat stav korupce v ČR a svou činností aktivně přispívat k jejímu omezení.

kteřá zůstává doma na Ukrajině. Fyzicky náročná práce a nevyhovující bytové poměry vyvolávají pocity odcizení, spojené s touhou, co nejrychleji vydělat potřebné peníze a vrátit se domů, kde na ně čekají rodiny, příbuzní a přátelé. Brzy po návratu však většinou znovu nastanou ekonomické problémy a nezaměstnanost, které vedou k opakování pracovní migrace.

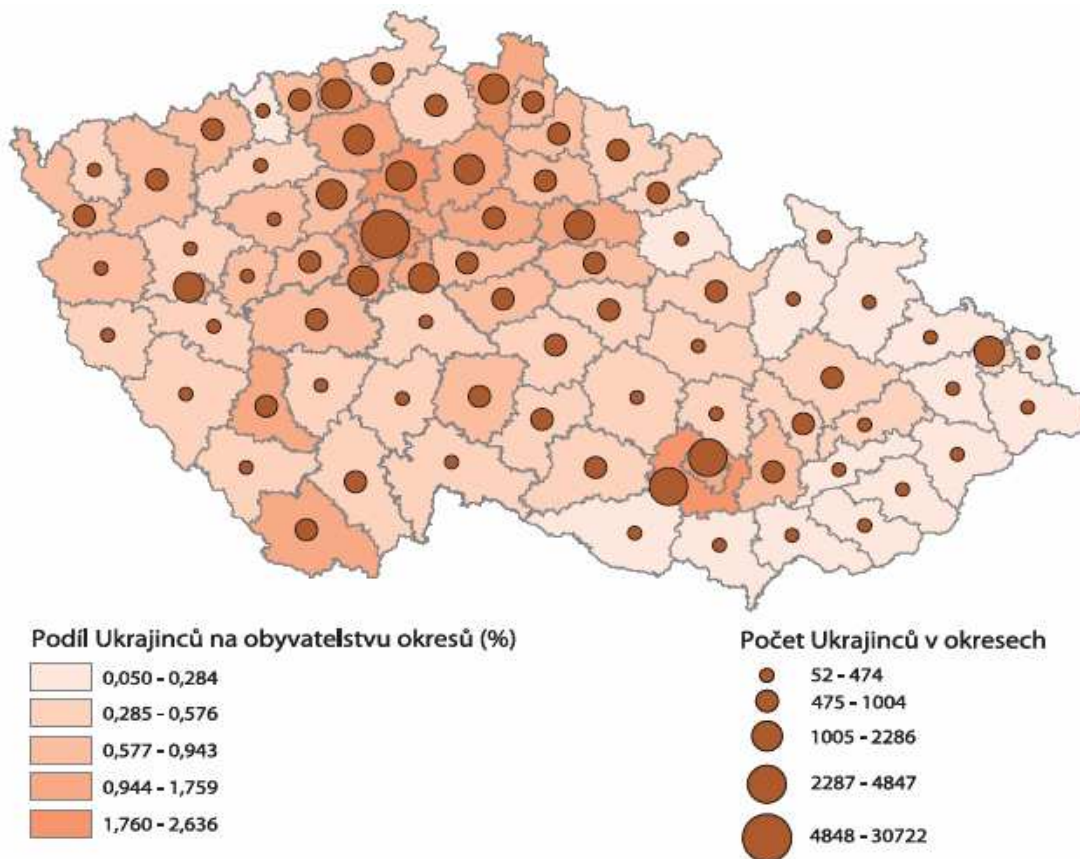
Do České republiky přicházejí Ukrajinci za prací hlavně ze západních oblastí, především ze zakarpatské oblasti, kde je největší nezaměstnanost. Během posledního desetiletí se však migrační pásmo posunuje dále na východ Ukrajiny a v současné době za výdělkem do ČR jezdí také z centrálních a dokonce východních částí země. Důležitou charakteristikou ukrajinské migrační komunity je poměrně vysoká religiozita (zbožnost, nábožnost, síla víry). Imigranti Ukrajiny nežijí bohatým kulturním životem. Většina pracuje přesčas a také o víkendech. [6]

Ukrajina nemá své postavení jednoduché. V České republice jsou ukrajinští pracovní migranti z ruský mluvících zemí bráni jako levná pracovní síla. Bývají často vykořisťováni svými klienty i zaměstnavateli, ale také na Ukrajině to nemají nejjednodušší. Pro ukrajinské úřady je práce Ukrajinců v zahraničí přínosem, neboť emigrací se snižuje nezaměstnanost a tím i sociální napětí v zemi. Pracovní migranti musí po svém návratu do vlasti čelit závisti a jsou i terčem kriminálních činů svých krajanů.

3.1. Koncentrace Ukrajinců v ČR

Na obrázku 14: Podíl Ukrajinců v jednotlivých okresech můžete vidět, kam směřují ukrajinští migranti a v jakých městech je největší koncentrace.

Největší koncentrace Ukrajinců je ve velkých městech, zejména v Praze, Brně a dále ve Středočeském kraji a v regionech se zahraničními investicemi (např. Mladá Boleslav, Liberec). Vysvětlení lze částečně hledat ve větší nabídce pracovních míst. Důležité otázky jsou spjaty se vztahem Ukrajinců a domácí populace, typem jejich sociální komunikace, životními podmínkami a pragmatickou integrací do české společnosti.

Obrázek 14: Podíl Ukrajinců v jednotlivých okresech

Zdroj: ČSÚ

3.2. Účinek migrace na pracovní trh v ČR a na Ukrajině

Na následujícím příkladě můžeme vidět vztah mezi pracovními trhy na Ukrajině a v ČR. Zjistíme jaký vliv a účinek má např. vstup emigranta do ČR a co se stane na trhu práce. Následující situace budou vysvětleny v textu níže.

Emigrace se na ukrajinském trhu práce projevuje růstem reálné mzdy, a to z důvodu že je méně Ukrajinců nezaměstnaných. Naopak se na českém pracovním trhu imigrace Ukrajinců vyjádří poklesem reálné mzdy.

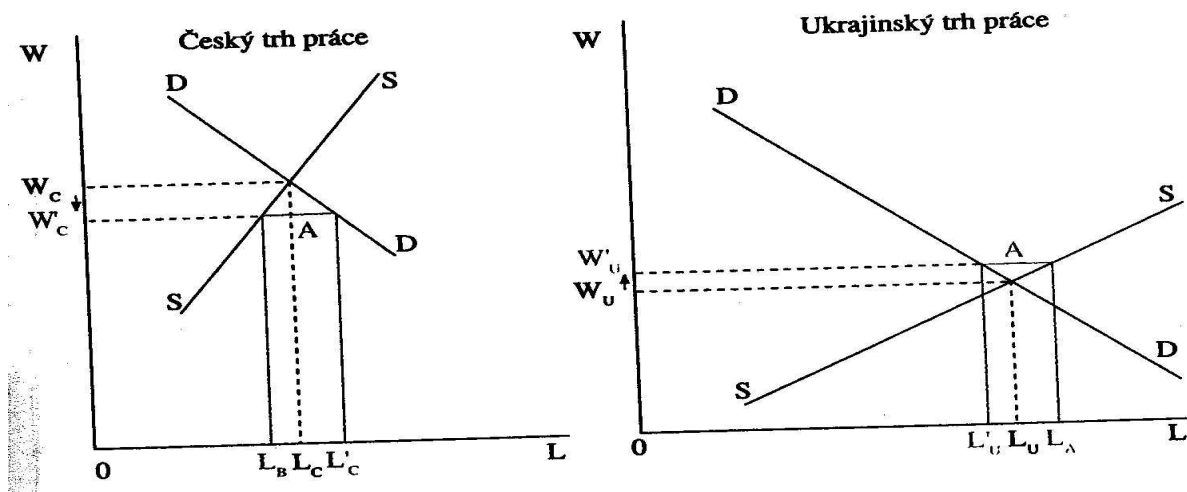
Emigrace Ukrajinců působí na růst mezd a povede k poklesu poptávaného množství práce ze strany firem a zároveň k růstu nabízeného množství práce. Jestliže z Ukrajiny emigruje A pracovníků, mzda na ukrajinském trhu práce vzroste z původní W_u na W'_u . Při této mzdě (W_u na W'_u) zaměstnají ukrajinské firmy L_u lidí, neboli zaměstnanost na Ukrajině poklesne z původní L_u na L'_u . Příchod emigrantů začne tlačit mzdy dolů, což povede k růstu poptávaného množství práce a zároveň k poklesu nabízeného množství práce. Naopak na českém trhu mzdy klesnou z původní W_c na W'_c , jestliže do ČR Ukrajinci imigrují. Při této

mzdě zaměstnají české firmy L'_c lidí, neboli zaměstnanost v ČR vzroste z původní L_c na L'_c . Zároveň však nižší mzda sníží nabízené množství práce na L_b .

Rozdíl mezi celkovou zaměstnaností L'_c a zaměstnaností českých dělníků L_b vyplňují právě ukrajinští dělníci v počtu

$$L'_c - L_b = A$$

Obrázek 15: Vliv migrace ukrajinských dělníků z Ukrajiny do ČR

Zdroj: Holman, R. - Ekonomie

Jak vidíme na obrázku 15: Vliv migrace ukrajinských dělníků z Ukrajiny do ČR, migrace snížila rozdíl mezi mzdou na českém a ukrajinském pracovním trhu.

Na Ukrajině má ukrajinský dělník nižší produktivitu práce než v ČR. Jeho migrace z ukrajinského na český trh proto znamená ztrátu nižšího produktu na Ukrajině a přírůstek vyššího produktu v ČR. To znamená, že migrace přispívá k efektivnější alokaci práce v mezinárodním měřítku. Vlády mnoha zemí se však příchodu levné pracovní síly ze zahraničí často brání, protože se obávají, že způsobí v zemi růst nezaměstnanosti. [1]

3.3. Legální, ilegální a nelegální migrace v ČR

Dalším kritériem dělení migrace je hledisko přechodu přes hranice státu. Nastávají tři situace přechodu, a těmi jsou legální migrace, ilegální migrace a nelegální migrace.

Legální migrace představuje způsob migrace, která je v souladu s právními normami zainteresovaných zemí. Ilegální migrací rozumíme formu migrace, která není v souladu s obecně závaznými předpisy, umožňujícími legální zaměstnávání, podnikání, vstup a pobyt cizinců. A proto je hůře zachytitelná a údaje o ní se pohybují v rovině odhadů.

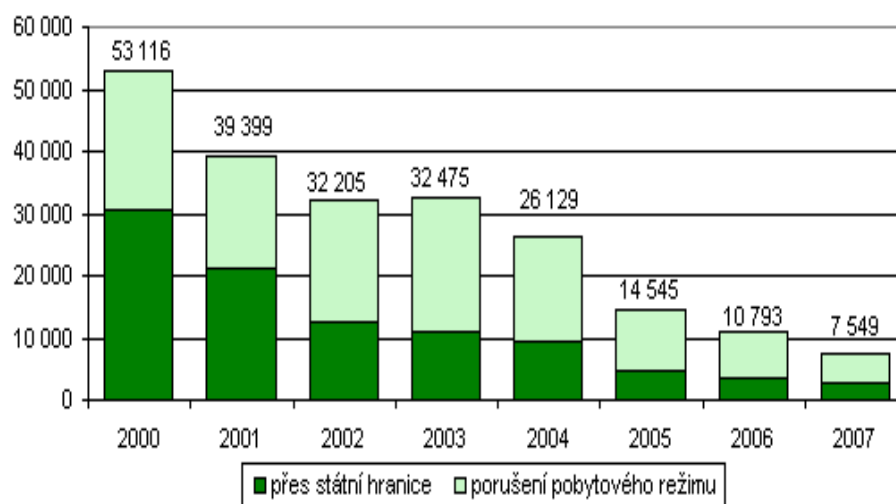
A poslední je nelegální migrace. Počty nelegální migrantů nelze přesně stanovit, téměř ani odhadnout. Nelegální migrace může hodně komplikovat situaci v sousedních státech. Tím se migrace rozčlení na evidovanou a skrytou, přičemž všichni migranti se do své cílové země dostanou.

Zároveň je nelegální migrace a možnosti jejího řešení aktuálním problémem s celospolečenským dosahem a doposud neznáme jednoznačnou odpověď na to, jak se k ní stavět a jak ji řešit. Nelegální migrace představuje celosvětový problém, který se však týká hlavně vyspělých zemí. Nejnovější odhady hovoří o čtyřech a půl až osmi milionech nelegálních migrantů jenom v Evropské unii.

Nelegální zaměstnávání je nejen protizákonné, ale i škodlivé. Nelegální migrace je totiž závažná nejen svým rozsahem, ale také svou provázaností s organizovaným zločinem, vykořisťováním a otrockými podmínkami práce (migranti často pracují ve dvanácti až šestnáctihodinových směnách, v nepřiměřených pracovních podmínkách).

Práce „na černo“ také narušuje hospodářskou soutěž a fungování vnitřního trhu. Evropské země si uvědomují prohlubující se pokles počtu svých obyvatel a potřebnost přistěhovalců, kteří přicházejí v souladu se zákonem. Jejich snahou je proto nabízet dostatečně lákavé legální alternativy přistěhovalectví a proti těm nelegálním důsledně bojovat už v zárodku jejich prevencí.

V roce 2007 zaznamenalo Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie MV ČR 7 549 případů nelegální migrace cizinců. Nedovoleným způsobem překročilo státní hranici 2 837 cizinců, u 4 712 osob bylo zjištěno porušování pobytového režimu. Uvedené údaje získané z Českého statistického úřadu můžeme vidět v následujícím grafu níže.

Obrázek 16: Nelegální migrace v letech 2000 – 2007

Zdroj: ČSÚ

Nelegální migrace tedy představuje samostatnou kapitolu migrace.

Hlavními nástroji boje s nelegální migrací jsou zejména:

- kontrola hranic, délky doby pobytu cizinců a kontrola identity cizinců v zemi jejich původu,
- redukce ilegálního podílu na trhu práce, tj. kontrola zaměstnávání cizinců a penalizace zaměstnavatelů porušujících právní předpisy,
- politika určená k redukci potenciální emigrace v určitých zemích (rozvojová politika v zemích původu imigrantů).

Členské státy EU používají řadu nástrojů, které mají bránit nelegální migraci. Avšak podle UNHCR¹⁰ absolutní uplatňování opatření na kontrolu migrace takřka znemožňuje uprchlíkům a žadatelům o azyl dostat se legálně do Evropy a získat přístup k mezinárodní ochraně. A tak tento systém zpětně nahrává sítím převaděčů. [7]

Evropská unie, včetně České republiky, přijala restriktivní omezení vůči cizincům z tzv. „třetích“ nečlenských zemí. Přístup do zemí EU je omezen vízovou politikou a preventivními opatřeními proti nelegálnímu překročení hranic. Jedná se o více než sto zemí, jejichž příslušníci podléhají při příjezdu do EU vízové povinnosti, jsou zde zahrnuty i země, kde podle doložených informací dochází k závažnému porušování lidských práv, pronásledování atd.

¹⁰ UNHCR - Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (United Nations High Commissioner for Refugees)

Osoby, které potřebují mezinárodní ochranu, ovšem budou ve své zemi těžko shánět potřebné dokumenty a víza. UNHCR doporučuje zvážení „posuzování azylové žádosti uvnitř země.“

V následujících tabulkách můžeme přehledně vidět přesný počet migrantů podle státního občanství, kteří přišli v roce 2008 do ČR. Migranti směřují tedy do velkých měst, kde mají větší možnost sehnat práci i vyšší mzdu.

Tabulka 3: Stav cizinců v ČR podle státního občanství v roce 2008

<i>Kraj, obec</i>	<i>Celkem</i>	<i>Ukrajina</i>	<i>Vietnam</i>	<i>Slovensko</i>	<i>Rusko</i>	<i>Mongolsko</i>	<i>Jiné</i>
<i>Česká republika</i>	71790	18575	13299	7007	5728	3497	20371
<i>Praha</i>	25855	7350	1891	1874	3700	404	9724
<i>Střední Čechy</i>	10861	3140	2202	1217	565	494	2567
<i>Jihozápad</i>	7649	1729	1927	920	135	454	2099
<i>Severozápad</i>	7619	1443	3051	334	911	357	1456
<i>Severovýchod</i>	8095	2208	1945	817	98	748	1573
<i>Jihovýchod</i>	6976	2099	1263	907	156	843	1296
<i>Střední Morava</i>	1994	335	274	466	68	185	539
<i>Moravskoslezsko</i>	2741	271	746	472	95	12	1117

Zdroj: ČSÚ

V tabulce níže můžeme vidět ještě více podrobnou tabulku, která se týká Pardubického kraje. Do Pardubického kraje více imigrují cizinci vietnamské národnosti (celkem 816 cizinců), nežli ukrajinští emigranti (celkem 685 cizinců).

Tabulka 4: Přistěhování cizinců za Pardubický kraj

<i>Kraj, obec</i>	<i>Celkem</i>	<i>Ukrajina</i>	<i>Vietnam</i>	<i>Slovensko</i>	<i>Rusko</i>	<i>Mongolsko</i>	<i>Jiné</i>
<i>Pardubický kraj</i>	2921	685	816	305	28	327	549
<i>Chrudim</i>	320	111	59	59	6	52	46
<i>Pardubice</i>	1908	432	663	663	21	187	270
<i>Svitavy</i>	171	61	12	12	0	32	31
<i>Ústí nad Orlicí</i>	522	81	82	82	1	56	202

Zdroj: ČSÚ

4. Budoucí vývoj a trendy na trhu práce v ČR

Česká republika se svým vstupem do Evropské unie k 1. květnu 2004 otevřela možnému trendu, který nebyl příliš optimistický. Evropská komise se vyjádřila, že nové členské země EU přijdou o 10 % svých nejkvalifikovanějších pracovníků. Migrace vysoce kvalifikované pracovní síly může být ovlivněna vývojem hospodářského růstu nových členských zemí EU, tedy i České republiky. Odliv kvalifikovaných pracovníků může být za určitých okolností přínosný i pro země odkud odcházejí, a to v případě když se vrací zpět do domovské země a jejich know-how získané v zahraničí může být dostatečně využito a ČR by mohla ze získaných zkušeností těžit. Výrazný odliv mozků z ČR by také mohl stimulovat představitele země, které by zlepšovaly celkové prostředí pro nejen mladé vysoce kvalifikované pracovníky a tím mohly zlepšit celkový stav systému vlády, institucí a míry hospodářské a společenské svobody.

Česká republika nepatří k zemím, které lidé hromadně opouštějí. Naopak, stala se cílovou zemí pracovních migrantů z chudších regionů. Již na počátku devadesátých let se stala Česká republika migračně atraktivní zemí. V tomto období přikročila k zásadním politickým a ekonomickým změnám směřujícím k vytvoření demokratického politického systému s tržní ekonomikou. Otevření hranic nastartovalo významné migrační pohyby, jejichž intenzita se postupně zesiluje. Počáteční obavy z vysoké emigrace českých občanů do zahraničí se neuskutečnily a Česká republika začala zaznamenávat významné migrační zisky. Po celou dobu historie Československa hrála v České republice rozhodující roli imigrace ze Slovenska. Díky nim rostl počet obyvatel ČR. Imigrace ze Slovenska a v současné době i z Ukrajiny tvoří podstatnou část z objemu zahraničního stěhování a v oblasti pracovních migrací zůstává Slovensko a Ukrajina jednoznačně nejvýznamnějšími zdrojovými zeměmi. Následuje Mongolsko, Rusko, Polsko a Vietnam.

Otevření trhu práce po vstupu ČR do EU nemělo za následek odchodu mnoha obyvatel českých občanů do bohatších členských zemí z několika důvodů. Jednak dosud nepřekonaná neochota ke stěhování, a to i uvnitř státu, jednak značně vysoké vedlejší náklady emigrace. Vývoj migrace obyvatelstva je úzce spojen s vývojem ekonomiky a trhu práce a jejich vzájemným působením. To budou konec konců faktory, které budou určovat migrační proudy pracovní síly v budoucnosti.

Česká republika usiluje o efektivní řízení pracovní migrace, stejně jako jiné země EU. Vyžadují to ekonomické i bezpečnostní zájmy státu. Pro zajištění ekonomických a bezpečnostních zájmů naší země je nezbytné migraci korigovat. Souhlasím s názorem vlády

ČR, že je v zájmu nás všech podporovat legální migraci, která může přispět k lepšímu chodu naší ekonomiky, vzhledem ke stárnoucí populaci, a působit tak pozitivně na systém sociálního zabezpečení.

O emigraci však zdaleka nerozhoduje pouze výše mzdy a míra nezaměstnanosti. Emigrant musí kalkulovat, do jaké míry je pro něho ještě výhodné vzdát se pro vyšší mzdu nižších životních nákladů v domovské zemi, zda pokryje stěhovací náklady, respektive dopravní náklady při dojíždění, dále možnost zaměstnání rodinného příslušníka, možnost hrazení nákladů na studium dětí atd. Mimořádnou roli dále hraje v rozhodování o migraci sociální systém v domácí zemi. Vysoké podpory v nezaměstnanosti nemotivují nezaměstnané k emigraci. Právě tak vysoké minimální mzdy nemotivují k rozhodnutí o emigraci nekvalifikovanou pracovní sílu. Na druhé straně vyšší sociální dávky v cílové zemi lákají skupiny emigrantů, kteří více než pracovní příležitosti hledají zvýšení životní úrovně získáním vyšších sociálních výhod. To zase zpětně vyvolává snížení těchto výhod pro imigranty.

Závěr

Migrace mění životy a původní postavení těch, kteří migrují, a zároveň ovlivňuje hostitelskou zemi. Vzájemné působení může být oboustranně problematické, ale i obohacující. Nejčastější příčinou migrací je nespokojenost s dosavadní úrovní života. Česká republika se po vstupu do Evropské unie stala cílovou zemí pracovních migrací z chudších regionů.

Pracovní migrace bude i v budoucnu potřebná jednak pro doplnění pracovníků při sezónních pracích, zejména ve stavebnictví, jednak pro doplnění kvalifikované pracovní síly zejména mladými lidmi. Skloubit migrační trendy s využitím domácích pracovníků je však velmi náročné. V mnoha případech by bylo jednodušší využívat pouze nabízející levnou pracovní sílu ze zahraničí a nezatežovat se obtížným řešením problémů zaměstnávání domácí nekvalifikované pracovní síly. Následky v podobě rostoucí nezaměstnanosti a rostoucích sociálních podpor by se opět projeví jako ekonomické ztráty.

Pro obě země může být pracovní migrace řešením nedostatků na trzích práce, nebo alespoň částečnou možností pro snížení počtu nezaměstnaných či počtu pracovních pozic, které se nedaří obsadit.

Na Ukrajině je velká část obyvatelstva nezaměstnaná, proto hledají práci v zahraničních zemích. Mnoho zemí se obává příchodu emigrantů, tedy levné pracovní síly, a to z důvodu, že migrace způsobí v zemi růst nezaměstnanosti. Naopak příchodem cizinců do ČR se zaplňují mezery na trhu práce a obsazují se volná pracovní místa, která nejsou obyvateli ČR obsazena.

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat současné příčiny stěhování obyvatel, vysvětlit pojem pracovní migrace a objasnit čtenářům problematiku přílivu pracovní síly do ČR ze zahraničí a její ekonomické dopady. V práci, která byla rozdělena do pěti základních kapitol, byl popsán a podrobně vysvětlen pojem pracovní migrace spolu s dalšími souvisejícími tématy. V následující části práce byl podrobněji prozkoumán trh práce České republiky s porovnáním trhu práce na Ukrajině. Cílem práce bylo přiblížit dopad migrace na trh práce v ČR. Cíle se tedy podařilo realizovat a tím byl cíl bakalářské práce splněn.

Použitá literatura

- [1] HOLMAN, R.: *Ekonomie*. 2002. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999. 714 s.
- [2] KUCHARŤ, P.: *Trh práce : Sociologická analýza*, vyd. Praha : Karolinum, 2007. 183 s.
- [3] MACÁKOVÁ, M.: *Mikroekonomie : Základní kurs*. 5. vyd. Slaný : Melandrium, 2000. 261 s.
- [4] ŠIMEK, M.: *Trh práce*. Ostrava : Union, 2005. 75 s
- [5] *Práce pro Ukrajince : Charita Česká republika* [online]. 2007 [cit. 2009-03-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.praceproukrajince.cz/home/aboutSystem.wp>>.
- [6] *Ukrajinci* [online]. 2007 [cit. 2009-01-22]. Dostupný z WWW: <http://www.mighealth.net/cz/index.php/Ukrajinci>>.
- [7] *Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (United Nations High Commissioner for Refugees)* [online]. 2008 [cit. 2009-02-22]. Dostupný z WWW: <www.unhcr.cz/dokumenty/evropsky_azylovy_system.doc>.
- [8] VAVREČKOVÁ, J, FISCHLOVÁ, D, JANATA, Z. *Migrační potenciál příhraničí České republiky s Německem : Výsledky empirického šetření*. [s.l.] : [s.n.], 2001. 124 s.
- [9] *Vstup a pobyt cizinců na území ČR* [online]. 2008 [cit. 2008-12-01]. Dostupný z WWW: <http://www.mzv.cz/toronto/cz/konzularni_informace/vstup_a_pobyt_cizincu_na_uzemi_cr/vstup_a_pobyt_cizincu_na_uzemi_cr/index.html>.
- [10] WINKLER, J., WILDMANOVÁ, M.: *Evropské pracovní trhy a průmyslové vztahy*. Praha : Computer Press, 1999. 143 s.
- [11] *Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce : Mzda a plat* [online]. 2007 [cit. 2009-04-16]. Dostupný z WWW: <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zakonik-prace/cast6h3.aspx>>.
- [12] *Zákon č. 326/99 Sb. Cizinci* [online]. 2008 [cit. 2009-02-15]. Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=326/1999&PC_8411_p=1&PC_8411_l=326/1999&PC_8411_ps=10#10821>.